

POLITI HØGSKOLEN

«Det å forstå ansvaret det faktisk innebærer å være en
avhørsleder»

En studie om påtalejuristers bevisvurdering av barns
forklaringer

Maria Bruun Hernes

Erfaringsbasert Master i Etterforskning

Kull 2022

Sammendrag

I studien er det gjennomført åtte semistrukturerte intervjuer av påtalejurister med videreutdanning i ledelse av tilrettelagte avhør. I oppgaven beskriver påtalejuristene hva de vektlegger når barns forklaringer vurderes.

Resultatene i studien viser at påtalejuristene har tilegnet seg ny kunnskap gjennom videreutdanningen som de aktivt bruker i bevisvurderingen, og ved fremlegging av barnet forklaring som bevis i retten. Alle påtalejuristene opplever en større trygghet i rollen som avhørsleder, og flere har fått en større forståelse for hva rollen innebærer og viktigheten av å involvere seg. Mange opplevde manglende kunnskap om avhørsmetodikken før videreutdanningen, men opplever nå at de har økt kunnskap om de ulike avhørsfasene og betydningen av disse. Forberedelser til avhøret blir trukket frem som vesentlig, hvor barnets språk og kognitive fungering må kartlegges. Fasen er viktig for å tilrettelegge for at avhøret skal treffe det enkelte barnet.

Kontaktetableringsfasen beskrives som avgjørende for hva som kan forventes av barnets videre forklaring. Påtalejuristene har her mulighet til å kontrollere det kognitive nivået til barnet og hva det er i stand til å svare på. Alle peker også på verdien av at kontaktetableringsfasen spilles av i retten.

Mange av påtalejuristene har hatt for høye forventninger til hva et barn kan gi av detaljer, spesielt de minste barna, og har senket kravene etter videreutdanningen. Flere har også fått større forståelse for at barn ikke må stilles for vanskelig spørsmål, noe som kan redusere bevisverdien av avhøret.

Det trekkes også frem positive opplevelser med gjentatte avhør, og noen har endret syn på det etter videreutdanningen. De har fått tilført fenomenkunnskap og har større forståelse for at barnet må oppleve trygghet i avhørssituasjonen så barnet kan dele sin opplevelse på en best mulig måte.

Studien kan bidra med å belyse viktigheten av økt kompetanse, slik at bevisvurderingene baseres på oppdatert kunnskap på feltet.

Abstract

It's conducted eight semi structured interviews with prosecutors with further education in the management of forensic interviews. In the thesis, the prosecutors describe what they emphasize when assessing children's testimonies.

The results of the study show that the prosecuting attorneys have acquired new knowledge through further education, which they actively apply in their evaluation of evidence, and when presenting the child's testimony as evidence in court. All prosecutors report increased confidence in their role as interview leaders, with many gaining a deeper understanding of their responsibilities and the importance of involvement. Several noted a lack of knowledge about the forensic interview prior to their additional training. Now, they report improved understanding of the various interview phases and their significance. Preparation before the forensic interview is highlighted as essential, emphasizing the need to assess the child's language and cognitive functioning. This phase is crucial to tailor the interview to the individual child's needs.

The rapport-building phase is described as crucial for determining what can be expected from the child's subsequent testimony. During this phase, prosecutors have the opportunity to assess the child's cognitive level and their ability to respond. All emphasizes the importance of presenting the rapport-building in court.

Many of the prosecutors had overly high expectations of the level of details a child could provide, especially younger children. As a result, they have lowered their expectations after completing further education. Several have also gained a greater understanding that children should not be asked overly complex questions, as this can diminish the evidentiary value of the interview.

Positive experiences with repeated interviews are also highlighted, and some have changed their perspective on this after further education. They have gained specialized knowledge and a better understanding of the importance of ensuring that the child feels safe in the interview situation, enabling them to share their experiences as effectively as possible.

The study can help highlight the importance of increased competence, ensuring that evidence assessments are based on updated knowledge in the field.

Forord

Jeg vil først og fremst rette en spesielt stor takk til alle påtalejuristene som har tatt seg tid i en hektisk arbeidshverdag for å stille opp i denne oppgaven! Det har vært veldig interessant og lærerikt å høre på deres beskrivelser.

Takk til alle på Politihøgskolens bibliotek for uvurderlig hjelp med kildehenvisning, litteratursøk og pensum.

Jeg vil også rette en takk til Tone Davik, Inger-Lise Brøste og Hanne Blomfeldt for innspill til oppgaven og intervjuguiden.

Takk til min leder for tilrettelegging så jeg fikk mulighet til å fullføre oppgaven. Tusen takk til mine kollegaer som jeg er så heldig å få se på jobb hver dag. Takk for alle oppløftende ord, støtte og bidrag, og takk for at dere har holdt ut med meg på tross av klaging og til tider kort lunte.

Takk til familie som har bidratt inn med korrekturlesing og innspill. Jeg har satt stor pris på alle tilbakemeldinger!

Og ikke minst tusen takk til min veileder Kristina Kepinska Jakobsen. Jeg hadde aldri klart dette uten deg!

Oslo, november 2024

Maria Bruun Hernes

Innholdsfortegnelse

Sammendrag.....	ii
Abstract.....	iii
Forord	iv
1.0 INNLEDNING.....	1
1.1 Introduksjon og bakgrunn for valg av tema.....	1
1.2 Avgrensning.....	3
1.3 Oppbygging av oppgaven.....	4
2.0 TEORI OG TIDLIGERE STUDIER	5
2.1 Barn som vitner.....	5
2.1.1 Førskolebarn	6
2.1.2 Hukommelse hos barn ved gjentakende hendelser	7
2.2 Kunnskapsoppsummering og forskning i Norge	7
2.3 Forskning i andre land	8
3.0 STRAFFEPROSESS.....	11
3.1 Ansvar for behandling av straffesaker.....	11
3.2 Bevistemaet.....	11
3.3 Uskyldspresumpsjonen.....	12
3.4 Bevisbyrde	12
3.5 Beviskrav.....	13
3.6 Videre behandling av straffesaken i retten.....	13
3.7 Bevisbedømmelse/beisvurdering.....	14
3.8 Tilrettelagte avhør.....	14
3.9 Den dialogiske samtalemetoden (DCM).....	16
3.10 Sekvensielle avhør (SA).....	17
4.0 METODE.....	18
4.1 Valg av metode og forskningsdesign	18
4.2 Intervju og intervjuguide.....	19
4.3 Utvalg.....	20
4.3.1 Bakgrunn for utvalget	20
4.3.2 Rekruttering av deltagere.....	20
4.4 Gjennomføring av intervjuene	21
4.5 Analysering av innsamlet empiri.....	23
4.6 Studiens kvalitet.....	25
4.6.1 Overføringsverdi.....	27
5.0 PRESENTASJON AV EMPIRI.....	28

5.1 Påtalejuristenes vurdering av barnets forklaring	29
5.1.1 Betydningen av kompetanse for ivaretagelsen av rollen	29
5.1.2 Pålitelighet og troverdighet	30
5.1.3 Metodikken og vurdering av avhøret	31
5.1.4 Gjentatte avhør av barnet	39
5.2 Fremlegging av barnets forklaring som bevis i retten	40
5.2.1 Presentasjon av barnets forklaring	40
5.2.2 Vitneførsel	42
5.2.3 Avspilling av kontaktetableringsfasen	43
6.0 DISKUSJON	46
6.1 Betydningen av kompetanse for ivaretagelsen av rollen	46
6.2 Ivaretagelse av mistenktes/siktedes og barnets rettigheter	48
6.3 Introduksjon til forklaring	49
6.4 Prioriteringer/stoppe i tide	51
6.5 Gjentatte avhør	52
6.6 Fremlegging av barnets forklaring som bevis i retten	54
7.0 AVSLUTNING	57
Litteraturliste	59
Vedlegg	66

1.0 INNLEDNING

1.1 Introduksjon og bakgrunn for valg av tema

Samfunnet er forpliktet til å avdekke vold og seksuelle overgrep mot barn, påse at skyldige blir dømt, og forhindre nye overgrep (Justis- og beredskapsdepartement, 2014-2015, s. 5).

Vold og overgrep mot barn har lenge vært et prioritert område for Riksadvokaten (Riksadvokaten, 2024), og kan avdekkes gjennom politiets etterforskning av en straffesak. Ifølge FNs barnekonvensjon har barnet en rett til å formidle seg på egne vegne, da barnet anses å være ekspert på sin egen opplevelse (Barnekonvensjonen, 1989). Barnekonvensjonen er en del av norsk lov og understreker at barn er kompetente informanter og må få slippe til med sin kompetanse (Gamst, 2017).

Til tross for at dette er nedfelt i lovverket er det flere eksempler på skepsis og manglende kunnskap om barns forklaringer. Et problem med barns forklaringer er at retten som regel stiller et krav om at forklaringer skal være detaljert, logisk og sammenhengende, og ikke inneholde motstridende opplysninger (Ertzeid, 2019, s. 171). Det samme viser forskning på påtalemyndigheten i Sverige der retten legger vekt på de samme momentene, og at spesielt små barns måte å formidle seg på ikke møter kravene når retten skal vurdere påliteligheten av forklaringen (Ernberg et al., 2016), da små barns forklaringene ofte er lite detaljrike og fremstår som ustrukturerte (Langballe, 2007). Likevel har barn rett til å bli hørt, og barns synspunkter skal tillegges vekt i samsvar med dets alder og modenhet (Barnekonvensjonen, 1989).

I tillegg viser forskning internasjonalt at det sjeldent tas ut tiltale i saker om påståtte overgrep mot barn hvis det er mangel på støttebevis som en erkjennelse fra tiltalte, vitneforklaringer, biologiske spor eller dokumentasjon som bilder eller videoer av overgrepet (Brewer et al., 1997; Cross et al., 1994; Ernberg & Landström, 2016; Ernberg et al., 2018; Walsh et al., 2010). Det skaper en utfordring da det i slike saker ofte er mangel på tekniske bevis (Larsson & Sjöberg, 2022), og forklaringen til barnet er derfor sentral. Forklaringen til barnet kan bidra til å svekke eller styrke en mistanke (Rønneberg, 2023).

Manglende kunnskap om avhør av barn kan få alvorlige konsekvenser. Flere saker i USA har vist at uskyldig er dømt på bakgrunn av barns feilaktige vitnemål, blant annet en mann som ble pekt ut i vitnekonfrontasjon av to barn, der mannen ble dømt til 40 års fengsel for

overgrep mot den eldste gutten, men frikjent seks år senere etter DNA-analyser (Magnussen, 2017).

I Norge rettet særlig den såkalte Bjugn-saken et søkelys på barns troverdighet som vitner i straffesaker, spesielt der tiltalen dreier seg om seksuelle overgrep (Rønbeck & Backe-Hansen, 1994, s. 26). I Bjugn-saken ble syv personer pågrepet og siktet for alvorlige overgrep mot et stort antall barn. Ingen ble dømt i straffesaken, men en ble dømt til å betale erstatning og senere frikjent (Riksadvokaten, 1994). Ved granskningen av saken ble det blant annet oppdaget en rekke utfordringer som var knyttet til måten informasjonen om overgrepene fremkom på, blant annet at både foreldre og lærere stilte barna gjentatte spørsmål som var direkte, lukkede og misledende. Informasjon fra ett barn ble også presentert for andre barn og gjentatt flere ganger i løpet av utspørringene (Wessel, 2023, s. 108).

Gjenopptakelseskommissjonen for straffesaker har gått gjennom, og gjenopptatt en rekke andre overgrepssaker, der personer har blitt feilaktig dømt på bakgrunn av barnets forklaring (Lange-Nilsen, 2008a, 2008b). Feilaktige domfellelser kan gi et inntrykk av at barn er upålitelige, lett påvirkelige, og at forklaringene deres ikke er verdifulle som rettslige bevis (Magnussen, 2017).

I etterkant av Bjugn-saken ble det uttrykt et behov for å se på politiets etterforskningsmetoder, og de påtalemessige vurderingene (Riksadvokaten, 1994). I Norge ble det først opprettet en ordning med dommeravhør (Andenæs, 2009), men etter en endring ble ansvaret overført fra dommeren og til en påtalejurist (Justis- og beredskapsdepartement, 2014-2015). Etter dagens ordning i Norge avhøres de fleste fornærmede barn under 16 år i tilrettelagte avhør, jf straffeprosessloven (stprl) § 239, og avhøret ledes av en påtalejurist i politiet som omtales som avhørsleder under avhøret. Påtalejuristen har ansvar for å fremkalle en klar og sannferdig forklaring, og sørge for at saken blir fullstendig opplyst jf. stprl § 239a (Straffeprosessloven, 1981).

Det er påtalejuristen som har ansvar for å vurdere den enkelte forklaringen i en straffesak, og etter endt etterforskning skal påtalejuristen vurdere om saken skal etterforskes videre, henlegges, eller om det skal tas ut tiltale (Kjelby, 2019). Kvaliteten på det tilrettelagte avhøret av barnet kan være avgjørende da det er en fare for at etterforskningen avsluttes for raskt hvis avhøret er mangelfullt (Riksadvokaten, 2021a).

Tilrettelagte avhør kan ledes av påtalejurister med og uten videreutdanning i ledelse av tilrettelagte avhør da det ikke er stilt noe krav til videreutdanning for å være avhørsleder

(Justis- og beredskapsdepartement, 2014-2015). Påtalejuristen må ha utvidet påtalekompetanse, og skal «så vidt mulig» ha bestått utdanningen i ledelse av tilrettelagt avhør ved Politihøgskolen, jf. § 3. (Tilrettelagt avhør, 2015).

Ved gjennomgang av pensumtekster på jusstudiet og kurs for utvidet påtalekompetanse er det funnet lite pensum om vitnepsykologi og barn som vitner. I studieplanen til videreutdanning i ledelse av tilrettelagte avhør på Politihøgskolen (2019b) står det at utdannelsen skal sørge for at påtalejuristene tilegner seg kompetanse til å lede tilrettelagte avhør med høy kvalitet. Avhørene skal ledes i samsvar med regelverket så både barnets og mistenktes/siktedes rettigheter og behov ivaretas, så bevisverdien av avhøret sikres. På studiet skal påtalejuristene få større innsikt og trygghet i rollen som avhørsleder, og kompetanse om tilrettelagte avhør som etterforskningsmetode og barnefaglige hensyn (PolitiHøgskolen, 2019b). Kurset ble utviklet i forbindelse med reformen i 2015, da tilrettelagte avhør ble innført og ansvaret ble overført fra dommere til politiet (Rønneberg, 2023).

På bakgrunn av dette lyder oppgavens problemstilling som følger: *«Hvordan vurderer påtalejurister, med videreutdanning i ledelse av tilrettelagte avhør, et barns forklaring? Og hvordan bruker de barnets forklaring som bevis i retten?»*

Det er gjennomført åtte semistrukturerte intervjuer for å svare på problemstillingen. Det er ikke funnet tidligere forskning på dette i Norge. Studien kan være et nytt bidrag i undersøkelser av hvordan barns forklaringer blir vurdert av påtalejuristene etter at den nye forskriften trådte i kraft i 2015, og påtalemyndigheten fikk ansvar for gjennomføring av tilrettelagte avhør.

1.2 Avgrensning

I bevisvurderingen som er beskrevet er det fornærmede barn som er omtalt. Et fornærmet barn kan også omtales som et vitne i oppgaven, da forklaringen til barnet er å anse som en vitneforklaring i straffesakssammenheng.

Både begrepet bevisbedømmelse og bevisvurdering blir brukt i oppgaven. Bevisbedømmelse sikter som regel til noe retten foretar ved domsavgjørelser. Bevisvurdering handler om vurdering av hvert enkelt bevis.

Påtalejuristene må i sin vurdering ta stilling til om straffesaken er godt nok opplyst til at det skal tas ut tiltale, og det er bevisvurderingen rundt dette spørsmålet som oppgaven søker

belyst. Det vil ikke bli gjort rede for om vilkårene for straff er til stede eller vurderinger som har betydning for straffeutmålingen.

En del av oppgaven har fokus på hvordan barnets forklaring presenteres som bevis i retten, men det vil ikke skilles på om det er tingretten eller lagmannsretten som behandler straffesaken.

1.3 Oppbygging av oppgaven

Etter innledningen vil det gis en beskrivelse av teori som kan bidra til å belyse problemstillingen, som forskning på barn som vitner og tidligere studier på rettsliges aktørers vurdering av barns forklaringer. Teori om førskolebarn vil bli spesifisert da alder og språk har noe å si for hva de er i stand til å forklare seg om.

Leseren vil bli kjent med regler for straffesaksbehandlingen i Norge i oppgavens tredje kapittel. Retningslinjer for tilrettelagte avhør og metodikken som benyttes blir også redegjort for.

Metodekapittelet vil belyse fremgangsmåten som er brukt for å undersøke hvordan påtalejurister med videreutdanningen vurderer et barns forklaring. Det er benyttet en kvalitativ metode for innhenting av dataen, med tematisk analyse i etterkant.

I oppgavens to siste deler vil funnene bli presentert, og deretter diskutert. Diskusjonen i oppgaven belyser påtalejuristenes sin bevisvurdering av barnets forklaring, og resultatene fra undersøkelsen blir holdt opp mot regelverk, teori og forskning som er beskrevet. Underveis i arbeidet med oppgaven ble det klart for meg at påtalejuristene har tettet et kunnskapshull med studiet for avhørsledere, og det vil bli diskutert og synliggjort.

2.0 TEORI OG TIDLIGERE STUDIER

I dette kapitlet vil vitnepsykologi og forskning på barn som vitner redegjøres for, og hva som gjelder barn i førskolealder spesielt. Kapitlet vil også beskrive hvordan hukommelsen fungerer ved gjentatte hendelser. I tillegg vil tidligere studier på rettslige aktørers vurdering av barns forklaringer presenteres.

2.1 Barn som vitner

Vitnepsykologi kan blant annet bidra til å sikre rettslige avgjørelser og gjøre rettslige aktører oppmerksomme på hva vi kan forvente av vitner, både barn og voksne, sine observasjoner og hukommelse (Magnussen, 2017).

Barns troverdighet er en gammel problemstilling i vitnepsykologien (Rønbeck & Backe-Hansen, 1994). Den første forskningen innenfor feltet, var blant annet Alfred Binet med sin bok «La Suggestibilité» fra 1900, og William Stern (1910) med sine studier. De satte søkelys på barns svakhet for suggestibilitet, som vil si faren for påvirkning av barnet i samtaler med voksne, utfra måten spørsmål stilles på eller om spørsmål gjentas. Forskningen på feltet førte til at flere konkluderte med at barn er lite troverdige vitner (Ceci & Bruck, 1993).

Det er utført mye forskning på hvor suggestible barn er, men store deler av den tidligere forskningen omhandler hverdagslige hendelser (Magnussen, 2017), og er kritisert for å være laboratorieeksperimenter (Ridley, 2013). Forskningen viser også at flesteparten av barna som var med i studiene ikke ble påvirket (Magnussen, 2017), og det er individuelle forskjeller som har betydning for hvor suggestibelt et barn er (Bruck & Melnyk, 2004; Gudjonsson, 2013).

Selv om mye av den tidligere forskningen er kritisert er begrepet suggestibilitet tatt med videre i forskning på barn som vitner, og det må tilrettelegges så påvirkningen av barnets forklaring blir minst mulig (Malloy et al., 2011). Barn kommer med mest pålitelig informasjon når de får fortelle fritt (Ceci & Bruck, 1993), og ledende, mislennende, og suggererende spørsmål bør unngås da det kan påvirke barnets svar (Wessel, 2023).

En del forskere har også vært skeptiske til barns forklaringer da forskning viser at barn kan lyve (Ceci & Bruck, 1993), blant annet hvis de blir bedt om det av en nærstående. Mye av forskningen gjort på feltet omhandler enkle løgner uten store konsekvenser for barnet, og det kan derfor være problematisk å generalisere funnene til virkelige situasjoner (Vrij, 2002).

Moderne forskning har skapt en endring, og nyansert synet på barns evne til å fortelle om selvopplevde, stressfylte og traumatiske hendelser (Gamst, 2017), og barn er mer

motstandsdyktige for ledende og gjentakende spørsmål når hendelsen er selvopplevd (Goodman et al., 1991). Hendelser med negativt emosjonelt innhold er mer motstandsdyktig mot villedende informasjon, og gjør det vanskeligere å skape falske minner hos barnet, enn hvis hendelsen har positivt emosjonelt innhold (Goodman et al., 2014). Det kan tyde på at det er vanskeligere å påvirke barn, og skape falske minner, hvis barnet er utsatt for overgrep (Magnussen, 2017).

Nyere forskning viser også at løgn om seksuelle overgrep forekommer relativt sjeldent (Wessel, 2023), og at det ofte tar flere år før overgrepsutsatte forteller om overgrepene de har vært utsatt for (Landberg et al., 2023; London et al., 2005; Steine et al., 2016). Mange barn unngår også å svare på spørsmål om overgrep i avhør, eller benekter at det har skjedd, selv når det finnes objektive bevis på det motsatte i form av video eller bilder (Landberg et al., 2023; Leander, 2010; Leander et al., 2005).

Minner om overgrep sitter godt (Goodman et al., 2003), men barn kan unnlate å fortelle om det på grunn av barrierer som lojalitet overfor foreldre, og følelser som frykt og skam. Det kan også være at barnet har manglende forståelse av det som har skjedd, og har problemer med å sett ord og uttrykk på opplevelsen. Det kan gjøre det utfordrende for barnet å uttrykke sine opplevelser (Alaggia et al., 2019).

2.1.1 Førskolebarn

Erfaringer hos barn og voksne, som de senere kan fortelle om, lagres i den episodiske hukommelsen (Magnussen, 2017). Utvikling av minnet skjer i takt med barnets kognitive utviklingsprosess, og henger tett sammen med språkutviklingen hos barnet (Gamst, 2017, s. 67). Fra omkring 3-årsalderen kan barn gi relativt nøyaktige beskrivelser av hendelser og episoder i avhør (Melinder & Magnussen, 2003).

Hvordan barn minnes har en påvirkning for hva og hvordan de kan fortelle om sine opplevelser, og når små barn avhøres må det derfor tas høyde for at de kan ha mindre forutsetninger for å sette ord på erfaringer på grunn av alder og utvikling (Albrechtsen van der Hagen et al., 2018, s. 4; Melinder, 2022). Små barn vil som regel ikke kunne svare på spørsmål om når en hendelse har skjedd, antall ganger eller omstendigheter rundt hendelsen (Ernberg et al., 2020; Melinder, 2004). De har et dårligere ordforråd, og klarer derfor ikke forklare seg like detaljert og presist som eldre barn og voksne. Små barn kan også ha problemer med å strukturere forklaringen sin i en fri fortelling (Langballe, 2007). Det er

anbefalt at barn avhøres med åpne spørsmål. Likevel kan små barn unnlate en del informasjon når de blir bedt om å forklare seg ved bruk av åpne spørsmål da de trenger tydeligere rammer og mer støtte for å hente frem informasjon (Melinder, 2004). Dersom aldersadekvate og tydelig spørsmål stilles kan førskolebarn ha muligheten til å forstå konteksten og hva det ønskes forklaring om, og det kan styrke påliteligheten av forklaringene deres (Goodman & Melinder, 2007).

Selv veldig små barn, kan gi pålitelig og korrekt informasjon om selvopplevde hendelser. Samtidig er det de minste barna som er mest sårbare for ekstern påvirkning (Ceci & Bruck, 1995).

2.1.2 Hukommelse hos barn ved gjentakende hendelser

Hendelser som stadig gjentar seg blir representert i hukommelsen som skjemaer eller skript, som vil si at det lagres som beskrivelser av det typiske ved hendelsene, der enkelt episoder ikke vil peke seg ut. Det kan derfor være vanskelig for barn å knytte detaljer til enkeltepisoder de har vært utsatt for (Magnussen, 2017).

2.2 Kunnskapsoppsummering og forskning i Norge

I forbindelse med litteratursøket er det ikke funnet studier om påtalejuristenes vurdering av barns forklaring i Norge spesifikt. Det er funnet studier som likevel belyser tematikken, henholdsvis studier som avdekker mangler ved gjennomføringen av tilrettelagte avhør, ulike aktører i rettsvesenets syn på barn som vitner, og dommeres manglende kunnskap om barns vitnemål.

Statsadvokaten har gjennomgått tilrettelagte avhør i sin kvalitetsundersøkelse, men bevisvurderingen til påtalejuristene undersøkes ikke (Riksadvokaten, 2020).

I 2021 foretok Riksadvokaten en gjennomgang av tilrettelagte avhør i 47 saker som omfatter mistanke om seksuelle overgrep i barnehager i perioden 2018-2019. I rapporten til Riksadvokaten (2021a) blir det påpekt at manglende etterforskning i initialfasen kan ha ført til lavere kvalitet på avhørene da det er for dårlig notoritet rundt uttalelser barnet har hatt om det straffbare forholdet til andre i forkant av avhøret. Informasjonen barnet får om hvorfor det blir avhørt er for vag og det tilrettelegges ikke nok for en fri og fullstendig forklaring selv om

barnet har forutsetning for det. I tillegg er det mangler ved metoden under gjennomføringen av de fleste avhørene (Riksadvokaten, 2021a).

Melinder et al. (2004) sin studie utforsker profesjonelle aktører i rettsapparatet, blant annet påtalemyndigheten, sitt syn på barn som vitner. Studiet viser at politiet, både etterforskere og påtalemyndighet, dommere, forsvarsadvokater og psykologer har et moderat syn på barn som vitner. Politiet hadde størst tiltro til barn som vitner, og til at de hadde nok kompetanse til å håndtere sakene, enn de øvrige aktørene. Svarene på spørsmål om fra hvilken alder man fullt ut kunne stole på barn, varierte fra 6–8 år til 12-15 år. Politiets svar lå på 6-8 år (Melinder et al., 2004).

En tredje studie som belyser tematikken er en masteroppgave skrevet av Davik (2019), om dommere sin bevisvurdering av barn i førskolealder i saker som omhandler mishandling i nære relasjoner og seksuelle overgrep. Resultatet av studien viser at dommerne ikke har noen enhetlig forskningsbasert metode for bevisvurderingen som foretas. Dommerne har lite opplæring om vitnepsykologi, forskning og kunnskap rundt små barn. De etterlyser at aktor i større grad kan gi opplysninger i retten som gir en bedre forståelse av avhøret, avhørers metodevalg og fremgangsmåte (Davik, 2019).

2.3 Forskning i andre land

Som allerede beskrevet krever det ofte støttebevis for at det skal tas ut tiltale i saker der det er mistanke om seksuelle overgrep mot barn. En nyere studie fra Australia viser at saker med støttebevis har fem ganger høyere sannsynlighet for å ende med tiltale (Martschuk et al., 2024).

Under blir det beskrevet utfordringer i vurderinger av barns forklaringer, og faktorer som påvirker om det tas ut tiltale eller ikke.

Flere studier har påpekt at det er vanskelig å ta ut tiltale i saker der barn er vitner på grunn av manglende troverdighet hos barnet (Cross & Whitcomb, 2017; Duron, 2018; Ernberg et al., 2020; Martschuk et al., 2024). Saker som ble anmeldt rett etter hendelsen, og der overgriper var ukjent for barnet fra tidligere har større sannsynlighet for å havne i retten (Brewer et al., 1997; Bunting, 2008; Fitzgerald, 2006), mens saker med en pågående omsorgskonflikt mellom foreldrene har større sannsynlighet for å henlegges (Ernberg et al., 2018; Ernberg et al., 2016). Resultater fra en studie viser at saker med seksuelle overgrep mot barn har en

betydelig høyere sannsynlighet for å havne i retten sammenlignet med saker der barn er utsatt for fysisk mishandling (Hartley et al., 2013).

En studie av påtalejuristers arbeid i Sverige hadde påtalemyndigheten en opplevelse at det var vanskelig for barn å sette ord på det de hadde vært utsatt for, blant annet fordi hendelsen var traumatisk for dem. Sakene ble ofte stående som «ord mot ord», og det gjorde det vanskelig å bevise at barnet var utsatt for noe straffbart (Back et al., 2013).

Kravet om detaljer i barnets forklaring har blitt utfordret. I en studie fra Sverige hadde påtalejuristene selv en opplevelse av å tro på barnet, men tok ikke ut tiltale fordi de ikke trodde at retten ville vurdere forklaringen på samme måten, på grunn av rettenes krav til detaljerte vitneforklaringer (Ernberg et al., 2016). En studie fra Australia viser liknende funn, både at påtalemyndigheten er avhengig av detaljer for at det tas ut tiltale, og at det er et behov for fokus på viktige detaljer med tanke på lovbruddet (Burrows & Powell, 2014b). En gjennomgang av tidligere undersøkelser på påtalemyndighetens vurderinger i USA viser at det ikke ble tatt ut tiltale fordi barnet ikke kunne gi detaljer om spesifikke datoer eller steder (Duron, 2018). Studien til Martschuk et al. (2024), viser at det kognitive nivået til barnet ikke var avgjørende for utfallet av saken. Det var likevel vanskeligere å ta ut tiltale i de mer alvorlige sakene, noe som kan tyde på at det krever mer detaljer for å belyse alle elementene i lovbruddene.

Vurdering av alder kan være en viktig faktor ved påtaleavgjørelse. Påtalejuristene i to studier opplever at retten ikke tar barnets alder i betraktningen når forklaringen ble vurdert som bevis (Azad & Leander, 2012; Back et al., 2013; Ernberg et al., 2016). I saker med litt eldre barn er det større sannsynlighet for at saken blir straffeforfulgt (Cashmore et al., 2020; Martschuk et al., 2024), mens det i både overgrepssaker, og mishandlingssaker, er mindre sannsynlig at det blir tatt ut tiltale i saker der barn er i førskolealder (Bunting, 2014; Cross et al., 2020; Duron, 2018; Eldred et al., 2016; Ernberg et al., 2016).

Studier viser også hvordan man kan legge til rette for et bedre avhør av barn. I et distrikt i Sverige var det høyere sannsynlighet for å ta ut tiltale i overgrepssaker med barn, og begrunnelsen kan være at påtalemyndigheten var tettere på og mer involvert i sakene (Hagborg et al., 2012). En annen kunnskapsoppsummering trekker frem at avhører må holde fokus på barnets fortelling og ikke stille mange spørsmål som gir korte svar (Burrows & Powell, 2014a).

Flere studier problematiserer måten små barn forklarer seg på. I en studie fra Ernberg et al. (2020) synes påtalejuristene det er spesielt utfordrende å fremskaffe og evaluere vitneforklaringer fra små barn da det kreves kunnskap om hvordan barna minnes en hendelse, og hvordan de er i stand til å gjenfortelle den. Kvaliteten på avhøret av barnet ble beskrevet som avgjørende for etterforskningen (Ernberg et al., 2020). De yngste barna, i alderen 3–5 år gir ikke spontane forklaringer om seksuelle overgrep, og derfor synes påtalemyndigheten i Sverige at retten ikke bør bruke kravet om spontanitet når små barns forklaringer blir vurdert (Azad & Leander, 2012). Påtalemyndigheten i Australia krever bedre klargjøring av inkonsekvensheter og tvetydigheter i forklaringene til barn som har betydning for utfallet av saken (Burrows & Powell, 2014b). I en annen studie fra Sverige påvirket ikke avhørets kvalitet om det ble tatt ut tiltale eller ikke, men barns forklaringer fremstår som vanskelige og forvirrende for mange av påtalejuristene i studien, og vanskeligheter med å håndtere det var ofte grunnen til at sakene ikke ble behandlet i retten (Hagborg et al., 2012).

Uttrykte emosjoner kan også påvirke om barn blir trodd. Barn som uttrykker følelser blir oppfattet som mer troverdige av påtalemyndigheten enn barn som viser mindre følelser, eller nøytrale følelser når de forteller om overgrep (Ernberg et al., 2016; Landström et al., 2015). Dette støttes av forskning i USA som viser at saken hadde større sannsynlighet for å havne i retten hvis barnet uttrykte følelser i avhøret (Castelli & Goodman, 2014).

Et annet moment som er avgjørende for utfallet av saken er at barnet ikke trekker tilbake forklaringen sin på et senere tidspunkt (Duron, 2018). Studien til Martschuk et al. (2024) viser at det i saker med seksuelle overgrep er større sannsynlighet for at det tas ut tiltale dersom fornærmede opprettholder forklaringen sin gjennom hele etterforskningen. Forsinkelser i rapportering av overgrepet påvirket ikke utfallet av sakene i stor grad (Martschuk et al., 2024).

Flere påtalejurister i studien til Goodman et al. (1999) opplever at forsvarer utfordrer barnets forklaring i retten, ved å peke på barns troverdighet, som påvirkelighet, unøyaktig hukommelse, instruering fra avhører, og forsinkelser i rapportering av overgrep. Det ble sjeldent brukt sakkyndig vitne i straffesakene, noe som kunne ha betydning for utfallet av saken (Goodman et al., 1999).

3.0 STRAFFEPROSESS

I dette kapittel presenteres de rettslige rammene for straffesaksbehandling i Norge, fra saken anmeldes og til det tas ut tiltale og saken behandles i retten. Det vil redegjøres for rammene for gjennomføring av tilrettelaget avhør og metodikken som benyttes i avhør av barn.

3.1 Ansvar for behandling av straffesaker

Påtalemyndigheten er delt inn i tre nivåer, der statsadvokatene og riksadvokaten er de to øverste nivåene (Kjelby, 2023). Første nivå av påtalemyndigheten er en integrert del av politiet (NOU 2016:24, 2016), og det er de som leder etterforskningen av straffesaker, jf. strpl §225 og påtaleinstruksen § 7-5 (Påtaleinstruksen, 1985; Straffeprosessloven, 1981). Alle juristene som jobber i politiet må gjennom en obligatorisk videreutdanning ved Politihøgskolen, for å få utvidet påtalekompetanse, og formålet med studiet er å sikre kvalitet i straffesaksbehandlingen gjennom grunnleggende kompetanse på ansvarsområdet til påtalejuristene (Politihøgskolen, 2019a). Påtalejuristene har en myndighet til å treffe beslutninger om alt som skjer under etterforskningen. Beslutningene tas ut fra konkrete vurderinger om hva som til enhver tid vil gi det beste resultatet for straffesaken, og hva som er best egnet til å opplyse saken (Riksadvokaten, 2021b)

3.2 Bevistemaet

Formålet med etterforskningen er å innhente tilstrekkelig relevant og pålitelig informasjon som kan avklare om det er begått et straffbart forhold, og om noen kan straffes for det (Rui, 2014), og reguleres av strpl. § 226 (Straffeprosessloven, 1981).

En straffesak er først på et etterforskningsstadium, som gjerne starter ved at et lovbrudd anmeldes (Andenæs, 2009). I straffesaker må det avklares hvilken straffebestemmelse som er overtrådt (Rui, 2014). De ulike straffebudene finnes i straffeloven, og for at en person kan straffes må den ha oppfylt kravene som er redegjort for i det aktuelle straffebudet, dvs. de objektive vilkårene for straff. Personen må også subjektivt ha utvist den nødvendige grad av skyld for å straffes, og det må ikke foreligge noen straffefrihetsgrunner. Objektive og subjektive vilkår angir ulike bevistemaer som må belyses gjennom etterforskningen (Andenæs, 2009).

For å avklare om noen kan straffes for et forhold må det innhentes bevis. Bevisene som er tilgjengelige må vurderes, og behandling av bevis kan sies å være straffeprosessens kjerneoppgave (NOU 2016:24, 2016). Et bevis kan være en avgitt forklaring, som avhør av en fornærmet (Rui, 2014).

3.3 Uskyldspresumpsjonen

Et grunnleggende prinsipp for behandling av alle straffesaker er uskyldspresumpsjonen. Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) er inntatt i de norske rettssystemet og etter art. 6, nr. 2 skal alle ansees som uskyldige til det motsatte er bevist (Menneskerettsloven, 1999). Uskyldspresumpsjonen er et universelt rettsprinsipp som skal forhindre at uskyldige personer blir straffet (Jebens, 2004), og sikre siktede en betryggende prosess i behandlingen av straffesaker (Kjelby, 2017). For å etterleve uskyldspresumpsjonen, og et objektivt riktig resultat, må påtalemyndigheten opptre objektive i straffesaksbehandlingen (Kjelby, 2017), som er regulert i strpl. § 226 og § 55, siste ledd (Straffeprosessloven, 1981).

Objektivitetsprinsippet medfører et krav om at påtalemyndighet skal være saklige og upartiske i sine vurderinger (NOU 2016:24, 2016), og det må undersøkes både til gunst og ugunst for mistenkte. Det innebærer at påtalemyndigheten har et ansvar for å undersøke, vurdere og legge frem opplysninger som taler for en persons uskyld og ikke kun det som taler for skyld (Riksadvokaten, 2017).

Objektivitetskravet gjelder for hele straffesakskjeden, fra mistanke om en straffbar handling, og til det foreligger dom (Kjelby, 2015, s. 83), og har betydning for innhenting av bevisene i straffesaken (Kjelby, 2017). Valg av metoder og gjennomføringen av etterforskningskritt skal sikre å innhente pålitelig og objektiv informasjon (Kjelby, 2023). Etterlevelse av uskyldspresumpsjonen ivaretas gjennom straffeprosessens prinsipper om bevisbyrde, beviskrav og kravene til bevisvurdering (Kjelby, 2017).

3.4 Bevisbyrde

I strafferetten er det påtalemyndigheten som har bevisbyrden (Kjelby, 2017), og det er påtalemyndigheten som skal sørge for at betingelsene for straff er til stede i hver enkelt straffesak. Hvis det er tvil om en person skal straffes eller ikke, så skal tvilen gå ut over påtalemyndigheten (Aall, 2015). Siktete eller tiltalte behøver ikke bevise sin uskyld (Kjelby, 2017).

3.5 Beviskrav

For å sørge for at uskyldige ikke blir straffet må det stilles strenge krav til bevisene (Kjelby, 2017). Beviskravet handler om kravet til bevisenes styrke (Jerkø, 2017), og angir hvilken grad av sannsynlighet som må til for at forhold skal anses som bevist (Aall, 2015). Beviskravet i strafferetten er at enhver rimelig tvil skal komme tiltalte til gode (Møse, 2002). Beviskravet er formulert ved å oppstille et krav til at det samlet sett må foreligge opplysninger i saken som det er vanskelig å forklare hvis siktede er uskyldig, og et krav til at det ikke må foreligge opplysninger som er vanskelig å forklare hvis den siktede er skyldig (Riksadvokaten, 2013, s. 20). Påtalemyndigheten må legge til grunn det samme strenge beviskravet, som retten, i sin vurdering om det skal tas ut tiltale i straffesaken (Riksadvokaten, 2018).

3.6 Videre behandling av straffesaken i retten

Som allerede nevnt skal påtalemyndigheten ta stilling til hva som skal skje videre med saken etter endt etterforskning, om saken skal henlegges eller om det skal tas ut tiltale, som gjøres på bakgrunn av de innsamlede bevis (Kjelby, 2019). Blir det tatt ut tiltale er det påtalemyndigheten som møter og fører saken for retten. I norsk rettsvesen er det både fagdommere, med juridisk utdannelse, og legdommere (meddommere) som skal vurdere bevisene om blir fremlagt under hovedforhandling (Andenæs, 2009). Påtalemyndigheten holder et innledningsforedrag og legger frem bevis under rettsaken, som for eksempel et avhør (Kjelby, 2023). Det er også mulig å innkalle et sakkyndig vitne for å opplyse saken, og gi et bedre avgjørelsesgrunnlag for retten (Øyen, 2022). Partene i saken, påtalemyndigheten (aktor) og forsvareren til den tiltalte, skal overbevise retten med sin bevisføring.

Etter bevisførselen skal retten foreta en avveining av bevisene (Bjerknes & Fahsing, 2024), og bevisvurderingen skjer på bakgrunn av alt bevismateriale som blir presentert under hovedforhandling (Jerkø, 2017). I saker om overgrep eller mishandling er ofte fornærmedes forklaring det sentrale beviset for skyld, mens tiltaltes forklaring er at anklagene ikke stemmer, og retten må avgjøre saken basert på en vurdering av forklaringene (Ertzeid, 2019, s. 169).

3.7 Bevisbedømmelse/bevisvurdering

Bevisbedømmelse er et stort felt og i denne delen vil det følge en kort oppsummering med punkter som er relevant for denne oppgaven. Tekstene er primært hentet fra pensum på jusstudiet og kurs for å få utvidet påtalekompetanse.

Prinsippet om fri bevisbedømmelse er grunnleggende i straffeprosessen (Lie, 2019), og bygger på at vurdering av bevisene ikke er bundet av rettsregler eller en bevisvurderingsmetode (Kjelby, 2017). Det vil si at det er opp til hver enkelt påtalejurist hvordan de vurderer bevisene i en straffesak, og påtalejuristene kan vektlegge ulike momenter i sin bevisvurdering (Riksadvokaten, 2018). Riksadvokaten (2021b) påpeker at bevisene skal vurderes i alle fasene av en etterforskning. Den enkelte jurist tilegner seg ikke mye kunnskap eller kompetanse om bevisvurdering på jusstudiet, eller under grunnutdanningen på Politihøgskolen for å få utvidet påtalekompetanse. Samtidig står den juridiske metoden sentralt gjennom hele jusstudiet og skal være med på å forberede juristene til å foreta systematiske og kritiske vurderinger (Riksadvokaten, 2021b, s. 11). Bevisene skal forklares både samlet, og enkeltvis, gjennom forskjellige hypoteser oppimot beviskravet (Riksadvokaten, 2018), og påtalejuristene må bruke uskyldspresumpsjonen aktivt i sin bevisvurdering (Bjerknes & Fahsing, 2024).

Melinder (2015) skriver i sin tekst om vitnebevisets psykologiske fallgruver at det skilles mellom begrepene troverdighet og pålitelighet når en vitneforklaring skal vurderes.

Troverdighet handler om virkning en person har på andre, og er en subjektiv vurdering. Det foretas en troverdighetsvurdering av vitnet utfra oppførsel, væremåte, atferd og ord, og kan påvirke bevisvurderingen som skal foretas. Et vitne kan fremstå troverdig og det kan føre til at vitnebeviset vurderes feil. Pålitelighet forveksles ofte med troverdighet, men pålitelighet knytter seg til vurderingene om en person er avhørt på forskningsbasert og sikker måte, slik at det er mulig å legge forklaringen til grunn (Melinder, 2015, s. 485-486). Feilaktige vitnemål kan føre til at skyldige går fri, og kan få enda mer alvorlige konsekvenser ved at en eller flere personer blir uskyldig dømt (Granhag, 2001), og derfor er vurderingene av vitnemålene essensielt.

3.8 Tilrettelagte avhør

Under følger en beskrivelse for rammen som gjelder når det gjennomføres et tilrettelagt avhør, og etter det vil avhørmetodikken bli presentert.

Etter at ansvaret ble overført til påtalemyndigheten kom de en endring i straffeprosessloven om avhør av barn og sårbare personer, og en ny forskrift om tilrettelagt avhør trådte i kraft (Tilrettelagt avhør, 2015), som sammen med straffeprosesslovens §§ 234 og 239 regulerer de tilrettelagte avhørene (Straffeprosessloven, 1981).

Overføringen av ansvaret var blant annet for å styrke vernet for barn utsatt for vold og seksuelle overgrep, og for en hurtigere gjennomføring av avhørene (Justis- og beredskapsdepartement, 2014-2015). I Norge avhøres barn ved Statens Barnehus (Politidirektoratet, 2024). Avhør av barn hos Statens Barnehus er innført for å spare barn mot stresset ved å måtte fortelle sin historie om og om igjen, og for å utnytte ekspertisen som finnes på avhør av barn (Johansson et al., 2017). Det tilrettelegges for et nært faglig samarbeid med ansatte ved Barnehuset med god barnefaglig erfaring og kompetanse både før og underveis i avhøret (Langballe & Davik, 2017).

Hovedregelen i norsk straffeprosess er at vitner i en straffesak skal møte og forklare seg for den dømmende rett, som er i tråd med bevisumiddelbarhetsprinsippet (Jahre, 2015). Likevel er det unntak for barn under 16 år (Politidirektoratet, 2024), og det tilrettelagte avhøret tas på video og trer i kraft i stedet for vitnes personlige forklaring under en hovedforhandling, jf. strpl § 298 (Straffeprosessloven, 1981). Siktede må i forkant være gitt anledning til å stille spørsmål til vitnet (Kjelby, 2017), ved å begjære supplerende avhør, jf. strpl. § 239b (Straffeprosessloven, 1981). Dette for å ivareta siktedes rettigheter og det kontradiktoriske prinsipp, som går ut på retten til å imøtegå beskyldningen som er fremmet mot siktede (Kjelby, 2017).

Det tilrettelagte avhøret gjennomføres av en politietterforsker som har bestått utdanningen i avhør av barn og ungdom ved politihøgskolen, jf. forskriftens § 4, og skal gjennomføres etter anerkjent avhørsmetodikk, jf. § 9 (Tilrettelagt avhør, 2015). Et tilrettelagt avhør følges av avhørsleder, politietterforsker, bistandsadvokat og en barnefaglig rådgiver som er ansatt ved Barnehuset (Gamst, 2017), og avhøret følges via videooverføring til et annet rom på avhørsstedet, jf. § 9 (Tilrettelagt avhør, 2015). Avhøret kan følges av siktedes forsvarer hvis siktede er varlet om avhøret i forkant, så lenge det ikke er til fare for etterforskningen, jf. strpl § 239d (Straffeprosessloven, 1981).

Det er satt frister for gjennomføring av de tilrettelagte avhørene, og de skal tas snarest mulig eller innenfor én til tre uker, ut fra blant annet sakstype, barnets alder og tidspunkt for hendelsen, jf. strpl §239e (Straffeprosessloven, 1981).

3.9 Den dialogiske samtalemotoden (DCM)

Ved Riksadvokatens gjennomgang av Bjugn- saken kom det frem at det på den tiden ikke fantes sikre og entydige metoder for å vurdere påliteligheten av barns forklaringer, og det kom nye anbefalinger om avhør av barn (Riksadvokaten, 1994). Det kom også endringer i andre land, blant annet USA, etter saker med feilaktig utfall (Magnussen, 2017), som allerede beskrevet. På bakgrunn av det er det utviklet strukturerte protokoller i ulike land der NICHD-protokollen er den mest kjente, og protokollene er utviklet for at avhørerne skal bruke mest mulig åpne spørsmål i avhør av barn (Davik & Langballe, 2013).

I Norge i dag benyttes det ikke en strukturert protokoll, men en metodikk som er forskningsbasert (Wessel, 2023). Modellen barn avhøres etter heter den dialogiske samtalemotoden (DCM). Modellen er utviklet av to spesialpedagoger, i samarbeid med etterforskere, gjennom sin doktorgradsavhandling (Gamst & Langballe, 2004). Målet med modellen til Gamst og Langballe (2004), er å tilrettelegge for god kommunikasjon mellom avhører og barnet, så barnet skal ha størst mulig forutsetning for å fortelle fritt og åpent om det anmeldte forholdet. Metakommunikasjonen er også viktig, at det kommuniseres om kommunikasjonen. Samtalen skal være fleksibel og tilpasses det enkelte barnet (Gamst & Langballe, 2004). DCM setter barnet i sentrum, noe som kan gi barnet en følelse av å være verdsatt og at informasjonen barnet kommer med er viktig for avhører (Langballe, 2011, s. 5).

Modellen er faseinndelt og inneholder syv faser (Gamst & Langballe, 2004):

1. Forberedende fase, der det blant annet innhentes informasjon om barnet og saken.
2. Kontaktetableringsfasen. Fasen er til for å skape trygghet for barnet, sørge for at avhører og barnet kan bli kjent ved å snakke om nøytrale temaer, og for å danne et inntrykk av barnets kognitive og emosjonelle nivå.
3. Innledende prosedyrer der barnet skal gjøres kjent med hva som skal skje i avhøret og hva som forventes av barnet. Barnet blir også kjent med regler for samtalen, og oppfordres til å snakke sant.
4. Introduksjon til temaet. I fasen skal temaet for avhøret formidles til barnet på en åpen, tydelig og ikke ledende måte.
5. Fri fortelling, som er kjernen med metodikken. Barnet skal fortelle i en mest mulig fri form etter introduksjonen av temaet, og avhører skal aktivt lytte til det barnet forteller.

6. Sondering, ved at avhører klargjør og utdyper temaer barnet har fortalt om. I denne fasen kan avhøreren også undersøke andre temaer som barnet ikke har vært innom i sin frie forklaring, ved å stille spørsmål for å få fram mer informasjon.

7. Avslutning

3.10 Sekvensielle avhør (SA)

Det er i tillegg utviklet en modell for førskolebarn, som avhøres i sekvensielle avhør (SA). Den dialogiske samtalemodellen følges, men det er mer fokus på tilrettelegges for at de små barna skal få mulighet til å fortelle, blant annet at avhøret deles opp i flere sekvenser. Det settes av bedre tid til forberedelser og tilrettelegges for et enda tettere faglig samarbeid med barnefaglige ved Barnehuset (Langballe & Davik, 2017). Det krever en ekstra tilleggsutdanning for å ta avhør av de minste barna.

4.0 METODE

I denne delen av oppgaven vil bakgrunn for valg av metode og forskningsdesign beskrives. Etter det vil det redegjøres for arbeidet med intervjuguide og rekruttering av deltagere. Det gis også en kort presentasjon av deltagerne og deres arbeidserfaring. Deretter vil prosessen med gjennomføring av intervjuene og analysen beskrives. Kapitlet avsluttes med betraktninger på studiens kvalitet.

4.1 Valg av metode og forskningsdesign

Et eksplorerende studie er godt egnet i tilfeller der det finnes lite kunnskap på feltet fra tidligere (Thaagard, 2018), og er benyttet da det er ikke funnet tidligere forskning på påtalejuristers bevisvurdering av barns forklaring i Norge. Et eksplorerende intervju har en åpen tilnærming og presenterer spørsmål, for deretter å følge opp deltagerens svar, og søker ny informasjon og nye innfallsvinkler til det som undersøkes (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 141).

Kvalitativ metode er best egnet dersom målet er å oppnå en dypere forståelse av det som undersøkes (Tjora, 2018). Mitt ønske var å få påtalejuristene sine beskrivelser og refleksjoner rundt vurderingene som tas når barn forklarer seg i en straffesak. Kvalitative intervjuer med en fenomenologisk tilnærming er nyttig når det er et ønske om å få frem enkeltpersoner, med erfaring om fenomenet som undersøkes, sin subjektive opplevelse av en situasjon (Johannessen et al., 2021), og det er derfor benyttet for å besvare studiens problemstilling. Studien søker etter hvordan påtalejuristene opplever sin «verden» når de vurderer barnets forklaring. Fenomenologisk tilnærming søker etter å forstå fenomenet som undersøkes utfra deltageres egne perspektiver (Kvale & Brinkmann, 2015).

Ved en fenomenologisk tilnærming må forskeren forsøke å være mest mulig åpen under innsamling av data (Johannessen et al., 2021). En mest mulig fordomsfri beskrivelse av et fenomen forutsetter god bevissthet rundt egen forforståelse (Henriksen, 1994). Min forforståelse kommer fra erfaringen som etterforsker etter snart åtte år i politietaten, blant annet innenfor fagfeltet seksuallovbrudd de siste to årene, der jeg har jobbet med saker som innebærer at det tas tilrettelagt avhør. Basert på den erfaringen har jeg fått et inntrykk av måten påtalejuristene vurderer barns forklaring, og har hatt flere opplevelser av at barnets forklaring tillegges liten vekt. Jeg er bevisst at mitt faglige engasjement kan ha utfordret min objektivitet i arbeidet med studien (Neumann & Neumann, 2023). Studien bygger på tidligere

forskning, og de metodiske valgene som er tatt underveis er nøye beskrevet så studien skal være transparent.

4.2 Intervju og intervjuguide

Det er benyttet semistrukturerte intervjuer for å gi påtalejuristene anledning til å beskrive sine egne perspektiver ved bevisvurderingen. Intervju egner seg godt når vi ønsker å forstå hvorfor mennesker tenker og handler som de gjør, og er en fleksibel metode som gir fylldige og detaljerte beskrivelser av det som studeres (Johannessen et al., 2021). Et intervju er semistrukturert når det er skrevet ned forhåndsbestemte spørsmål i en intervjuguide, men det er en viss fleksibilitet når det kommer til intervjuets oppbygging (Tjora, 2021). Intervjuguiden er utarbeidet med utgangspunkt i oppgavens problemstilling (Bornø Jensen & Vallgård, 2021), og med bakgrunn i tidligere forskning, avhørsmetodikken og litteraturgjennomgang.

Et intervju krever gode forberedelser (Johannessen et al., 2021). Jeg valgte å sette meg grundig inn i teorien før jeg utarbeidet intervjuguiden for å ha en bedre forståelse av det jeg skulle undersøke. I utarbeidelse av intervjuguiden er det også brukt innspill fra kollegaer, andre i etaten og personer tilknyttet Politihøgskolen, alle med god kjennskap til faget. Dette for å få med relevante tema, og sørge for at spørsmålene var utformet på en måte som ville gi fylldige og utdypende svar, og sette i gang en tankeprosess hos deltagerne. Påtalejuristene tar ofte beslutninger etter en helhetlig vurdering av alle sakens beviser, der bevisene vil bli tillagt ulik vekt. Som regel vil ikke ett bevis vurderes på selvstendig grunnlag, men vurdert opp mot det øvrige bevisbilde i saken. Det var ønskelig å unngå det som svar under intervjuet, noe som gjorde det enda viktigere med en grundig utarbeidet intervjuguide. Noen av innspillene fra fagpersoner i etaten og Politihøgskolen var blant annet spørsmål om hvilket kunnskapsgrunnlag påtalejuristene tar beslutningene sine på, vurderinger av avhører, og hvordan påtalejuristene bruker kunnskapen fra videreutdanningen. Intervjuguiden er sendt inn og godkjent av NSD (vedlegg 4).

For å teste intervjuguiden, ble det gjennomført et pilotintervju av en påtalejurist som nylig hadde gjennomført videreutdanningen for avhørsledere. Testpersonen ble valgt ut på bakgrunn av at hen har jobbet som både påtalejurist og forsvarer, og hadde mye tanker og refleksjoner på bakgrunn av kunnskapen hen hadde tilegnet seg på videreutdanningen. Testpersonen kom med tilbakemeldinger på valg av spørsmål og spørsmålsformulering, og med innspill om at det kunne være vanskelig for påtalejuristene å beskrive og forklare

bevisvurderingen sin, noe som gjorde det enda viktigere at intervjuguiden var utfyllende. Påtalejuristene ble på bakgrunn av det bedt om å komme med eksempler underveis.

4.3 Utvalg

4.3.1 Bakgrunn for utvalget

Målet med kvalitativ forskning er å finne et hensiktsmessig utvalg som kan gi en rik beskrivelse av det som utforskes (Kvale & Brinkmann, 2015). Det er til sammen intervjuet åtte påtalejurister. Avhørsledere kan være påtalejurister både med og uten videreutdanning. Det kunne vært interessant å undersøke en gruppe med videreutdanningen og en gruppe uten, for å se om kunnskapen fra videreutdanningen har noen betydning for bevisvurderingen. På grunn av oppgavens omfang ville det vært for få deltagere i hver gruppe, og det ville blitt for mye å intervju et mye større utvalg. Mitt utgangspunkt med oppgaven var heller ikke å evaluere videreutdanningen.

Valget ble enten gruppen med videreutdanningen eller de uten. Det ble et tilbud om videreutdanning to år etter innføringen av tilrettelagte avhør og overføring av ansvaret til påtalemyndigheten. Jeg vurderte da at de som har tatt videreutdanningen har et bedre grunnlag for å beskrive bevisvurderingene, og dermed vil kunne gi en dypere forståelse av tematikken. Dette på bakgrunn av at videreutdanningen skal bidra med en særskilt kompetanse til å lede tilrettelagte avhør med høy kvalitet (Politihøgskolen, 2019b).

Påtalejurister kan være avhørsleder under et tilrettelagt avhør, uten de følger opp straffesaken i forkant eller etterkant av avhøret. Da jeg ønsket å undersøke vurderingene rundt informasjon som er innhentet i forkant av avhøret, og vurderinger med tanke på barnets forklaring som bevis i retten, var jeg ute etter påtalejurister som både er avhørsledere og følger opp straffesaken gjennom hele etterforskningen. Dette ble presisert ved rekrutteringen.

4.3.2 Rekruttering av deltagere

Jeg kontaktet fagansvarlige for avhørslederutdanningen Inger Lise Brøste ved Politihøgskolen. Hun oppga en kontaktperson i et politidistrikt som kunne rekruttere deltagere til oppgaven. I tillegg ble leder eller fagforvalter for påtalejuristene i to andre politidistrikter kontaktet. Kontaktpersonene videreformidlet eposten til sine ansatte, som tok kontakt med meg hvis de var interessert i å bli med i studien. Enhver utenfor etaten kunne fått utlevert

samme kontaktinformasjonen som jeg hadde tilgang til gjennom politiets interne katalog over ansatte, ved å ta kontakt med politidistriktene via e-post eller telefon, men det er ikke sikkert andre hadde hatt kjennskap til fremgangsmåten for å få tak i informasjonen. Dette har lettet min prosess med å rekruttere deltagere til studien.

Arbeidserfaringen til deltagerne strekker seg fra fem til 19 år i etaten. De har jobbet med forskjellige saker tidligere, men alle jobber nå hovedsakelig innenfor sakstypene mishandling i nære relasjoner og seksuallovbrudd, da det er i disse sakene det oftest gjennomføres tilrettelagte avhør. Erfaringen med å lede tilrettelagte avhør strekker seg fra to til syv år. Det var vanskelig for juristene å si akkurat hvor mange tilrettelagte avhør de har ledet, men alle har over ti som er kravet for å komme inn på videreutdanningen. Anslagsvis vil noen si at de har rundt 50 til sammen, og andre vil anslå 20-30 i året. Videreutdanningen er gjennomført i tidsperioden 2019-2024. Påtalejuristen er fra tre forskjellige politidistrikt med ulik størrelse og organisering. Det var én mann og resten kvinner.

To av påtalejuristene hadde tidligere erfaring med barnevernssaker, én har erfaring som advokat, og to har andre videreutdanninger fra Politihøgskolen.

Deltagerne i studien ble lovet fullstendig anonymitet og på bakgrunn av det er dialekt gjort om til skriftlig bokmål når sitater gjengis.

4.4 Gjennomføring av intervjuene

Intervjuene ble gjennomført i perioden juni-august 2024 og varte fra 1-1.5 time. Tidspunktet for intervjuene ble avtalt på epost og alle intervjuene ble foretatt over Teams, grunnet reisevei og tidsbruk. Intervjuene ble tatt opp på lyd med en applikasjon på mobilen og transkribert i et program tilhørende applikasjonen. Lydfilene er passordbeskyttet og personalia fremkommer ikke på lyd.

Alle informantene fikk utdelt et informasjonsskriv som måtte signeres i forkant av intervjuet. I skjemaet ble de informert om at deres deltakelse er frivillig, og at samtykke når som helst kan trekkes. Innledningsvis i intervjuet ble deltagerne på nytt informert om at de når som helst kunne trekke seg ved å gi beskjed. Dette for å sikre frivillig deltagelse (Kvale & Brinkmann, 2015).

I informasjonsskrivet ble det persistert at det var barn mellom 6-12 år som var fokuset i studien, men det ble ikke vektlagt under gjennomføringen av intervjuene. Det er tatt utgangspunkt i kunnskapen påtalejuristene bruker i sin vurdering og derfor ikke lagt vekt på

alderen til barnet spesielt, og det er bare aktuelt å trekke frem barnets alder der det tillegges vekt. Beskrivelsene i oppgaven peker likevel mot at det er de minste barnas forklaringer som det oftest henvises til, og som byr på mest utfordringer i bevisvurderingen.

Påtalejuristene ble informert om at de ikke kunne gi ut taushetsbelagt informasjon i intervjuene, men gjerne bruke eksempler underveis. Eksempelssakene som er gitt inneholder ikke noe identifiserende informasjon.

I studien var jeg interessert i vurderingene som gjøres i saker med en vanskelig bevissituasjon. De fleste tilrettelagte avhør tas i saker om mishandling i nære relasjoner og overgrepssaker, og det er de sakene som er trukket frem i bevisvurderingen som blir beskrevet i oppgaven. Det redegjøres ikke for definisjoner eller beskrivelser av straffebudene i oppgaven da det ikke ansees nødvendig for studiens formål.

Intervjuguiden ble brukt som en huskeliste ved gjennomføringen av intervjuene, da jeg ville være fleksibel og følge opp deltakerne selv vektla under intervjuet. Spørsmålene som ble stilt underveis var åpne så deltagerne kunne formulere seg med egne ord, for å gi dem mulighet til å beskrive egne erfaringer og få fortalt det som er relevant for dem. Under gjennomføringen ble det forsøkt å gi deltagerne ro og tid til å reflektere over temaene, og jeg lot det være åpenhet for individuelle forskjeller i intervjuene (Johannessen et al., 2021). Det påtalejuristene vektla i sin bevisvurdering ble førende for intervjuet. I de fleste intervjuene kom det meste av informasjon i starten av intervjuet, på spørsmålene om grunnen til at påtalejuristene valgte å ta videreutdanningen, og om det var noen utfordringer og dilemmaer i møte med andre aktører, som forsvarer eller dommere i retten. Opplevelsen var at de fleste snakket om de samme overordnede temaene i sin bevisvurdering, uten at temaene ble presentert for dem, og gjorde det mulig å grave i dybden på færre temaer. I noen av intervjuene ble det stilt andre spørsmål fra intervjuguiden enn det påtalejuristene selv tok opp. Det førte ofte til korte og lite utdypende svar som ikke tilførte problemstillingen noe særlig. Opplevelsen var at de selv la vekt på å gå de mest utdypende og reflekterte svarene. Jeg plukket opp temaene påtalejuristene selv hadde vært innom og ba dem utdype, og det ble stilt spørsmål om hva det gjorde med bevisvurderingen, og om det var kunnskap tilegnet ved videreutdanning for avhørsledere.

Jeg har hatt en bevissthet om at måten spørsmålene ble stilt på kan ha påvirket svarene fra deltageren (Neumann & Neumann, 2023). Det var ikke alltid jeg lyktes med å få følge opp informasjonen påtalejuristene kom med ved bruk av åpne spørsmål, og jeg måtte derfor tidvis konkretisere spørsmålene mine.

Under gjennomføringen av intervjuene var opplevelsen at kunnskapen fra studiet fikk større plass enn først antatt. Noe av grunnen til det kan være at de fleste informantene har tatt studiet i nyere tid, og inntrykket var at de bruker kunnskapen fra videreutdanningen aktivt i sin bevisvurdering. Jeg merket også at fokuset i bevisvurderingen deres var på andre temaer enn det jeg hadde forutsett. En fordel med bruk av semistrukturerte intervjuer er at det er mulig å inkludere temaer som ikke var planlagt på forhånd, og at spørsmålene tilpasses den som intervjues (Thaagard, 2018).

4.5 Analysering av innsamlet empiri

Kvalitativ analyse handler om å utvikle gode innsikter, konsepter og teorier med utgangspunkt i empirisk materiale (Tjora, 2018). Det ble brukt induktiv analyse til å tolke datamaterialet. Det innebærer å oppdage mønstre, kategorier og temaer (Johannessen et al., 2021). Analysen er gjort ved hjelp av Braun & Clark (2022) sin tematiske analyse som består av følgende seks steg:

1. Gjøre seg kjent med materialet
2. Generere koder
3. Lete etter tema
4. Gjennomgå temaene
5. Definere og gi navn til temaene
6. Skrive oppgaven

Det første som ble gjort var å høre igjennom alle intervjuene, samtidig som transkriberingene ble gjennomgått og korrigert manuelt der det var feil etter den automatiske transkriberingen. Der lyd ikke var blitt transkribert, måtte det gås over og transkriberes manuelt. Det ga den første oversikten over dataen fra intervjuene, og prosessen med å danne et bilde av overordnede temaer startet. Alle intervjuene varte godt over en time så det innsamlede datamaterialet var omfattende. Programmet NVIVO ble derfor tatt i bruk som hjelp til å kode intervjuene. Alt ble kodet manuelt. Intervjuene er sett over flere ganger i forbindelse med kodingen, og etter hvert formet det seg nye temaer.

Det var flere koder som gikk igjen, men for å ikke la det begrense analysen ble det utformet flere nyanser av de ulike kodene. Jeg brukte en induktiv tilnærming, men de ulike kodene ble vurdert opp mot teoriene og forskningen jeg allerede hadde gjort meg kjent med. All dataen

ble kodet etter måten påtalejuristene beskrev bevisvurderingen, og kodet opp mot blant annet avhørsmetodikken og de ulike fasene som ble beskrevet i intervjuene. Andre koder som ble brukt var blant annet påvirkningsfaktorer, barnets forklaring som selvstendig bevis, bevisverdien av forklaringen, og troverdighet og pålitelighet. Deretter ble det kodet opp mot faktorer ved barnet, som alder eller begrepsforståelse, eller måten avhøret ble gjennomført på som tilrettelegging for barnet eller spørsmålstilling i avhørssituasjonen. Det ble også kodet om dette var kunnskap påtalejuristen hadde tilegnet seg på videreutdanningen for avhørsledere.

For å få en bedre oversikt ble intervjuene gjennomgått i NVIVO enda en gang, og det dukket nok en gang opp nye koder. Jeg la deretter kodingen inn i Excel-skjema. Påtalejuristene fikk en kolonne hver. Radene ble brukt til å kategorisere temaene påtalejuristene trakk frem i sin bevisvurdering. Jeg synliggjorde også om det var kunnskap de hadde tilegnet seg på videreutdanningen. Dette for å få en bedre oversikt over fellestrekk, og hva som eventuelt skilte dem, og for å sikre meg at jeg hadde tolket dataene på riktig måte. På denne måten var det lettere å se mønstre og temaer i datamaterialet mitt, og ga et bedre grunnlag til å få med alle sider av bevisvurderingene.

Utfordringer og dilemmaer i møte med retten, og spørsmål rundt avhørsmetodikken og gjennomgang av de ulike fasene i avhøret, ble et mye større fokus enn forutsett. Det var også overraskende hvor mye av kunnskapen påtalejuristene hadde tilegnet seg gjennom videreutdanningen skulle prege både intervjuene og analysen.

Etter hvert i analyseprosessen dannet følgende hovedtemaer seg:

1. Rollen som avhørsleder
2. Bevisvurdering
3. Faktorer ved barnet
4. Kunnskap om avhørsmetodikken og de ulike fasene
5. Spørsmålstilling i avhøret/mulig påvirkning av barnet
6. Fremlegging av barnets forklaring som bevis i retten

Intervjuene er grundig gjennomgått, gjentatte ganger, for å være sikker på at det ikke var vesentlige momenter ved bevisvurderingen som ble oversett. Hver gang intervjuene ble lest gjennom satte det i gang refleksjon over nye koder og temaer. Til slutt landet jeg på at det enkleste var å presentere funnene under to hovedtemaer med flere underkategorier.

Hovedkategoriene ble påtalejuristenes vurdering av barnets forklaring, og fremlegging av

barnets forklaring som bevis i retten. Hovedtemaene ble utarbeidet ut ifra måten påtalejuristene beskrev sin bevisvurdering, der mesteparten av beskrivelsen deres gikk ut på hvordan de selv vurderte barnets forklaring, men også på hvordan de bruker barnets forklaring som bevis i retten.

4.6 Studiens kvalitet

Det stilles krav til innsamlingen av empiri uavhengig av hvilken metode som er brukt. Empiren skal være gyldig (valid) og pålitelighet (reliabel). I kvalitative studier dreier validitet seg om metoden undersøker det den har som formål å undersøke (Johannessen et al., 2021). Under vil momenter med betydning for studiens validitet og reliabilitet diskuteres, samt andre momenter som kan ha påvirket studiens kvalitet.

Det at alle intervjuene er gjennomført på Teams kan ha påvirket forutsetningene for å skape god kommunikasjon med deltagerne. Skjermen vil skape en avstand, og noe av den personlige kontakten blir borte (Thaagard, 2018). Det var utfordrende for meg å gi tilbakemeldinger til informantene ved hjelp av kroppsspråk og blikkontakt, som kan ha hemmet kommunikasjonen. Likevel opplevde jeg god kommunikasjon under intervjusituasjonen, og jeg brukte aktiv lytting i et forsøk i å veie opp for dette.

Min forforståelse, som beskrevet tidligere i kapitlet kan ha preget utforming av intervjuguiden. Jeg har lagt vekt på å sette meg grundig inn i teorien, både om strafferettens beviskrav og forskning på barn som vitner. Mitt ønske har vært å kjenne teorien godt for slik å unngå at intervjuene ble innrettet mot å fremheve en form for teori, eller svekke en annen (Bukve, 2021). Jeg testet også intervjuguiden i forkant ved å gjennomføre et pilotintervju. På den måten fikk jeg testet meg selv i intervjusituasjonen samtidig som intervjuguiden min ble kvalitetssikret (Silverman et al., 2010). Jeg har tatt med meg innspill fra pilotintervjuet, og innspill fra kollegaer og fagpersoner på feltet i utarbeidelse av intervjuguiden.

Jeg reflekterte også over om det var asymmetrisk maktforhold i intervjusituasjonene (Kvale & Brinkmann, 2015), og om min rolle på den måten påvirket deltagerne sine svar. Da påtalejurister har det overordnede ansvaret i etterforskningen av straffesaker, og jeg dermed har en underordnet rolle i forhold til dem, anså jeg ikke dette som problematisk i intervjusettingen. Samtidig kan det være deltagerne opplevde intervjusituasjonen som en form for eksamen, og et element som kan ha betydning for validiteten til dataene er om det som beskrives i intervjusettingen representerer virkeligheten (Jacobsen, 2015). Jeg er bevisst at

påtalejuristene kan ha «pyntet på» svarene sine i beskrivelsen av bevisvurderingen, og at det ikke nødvendigvis samsvarer med hva de gjør i virkeligheten. I et forsøk på å unngå dette, ble deltakerne bedt om å bruk eksempler fra virkelig saker uten å bryte taushetsplikten sin.

Alle valgene jeg har foretatt meg kan være en potensiell utfordring for studiens kvalitet, både når det kommer til spørsmål som er stilt, hvilke temaer som ble fulgt opp og ikke, og funnene som er lagt frem. Min kunnskap på feltet kan være en fordel ved at jeg kjenner til gjennomføringen av tilrettelagte avhør og etterforskning av straffesaker, noe som gir meg en større forståelse for det påtalejuristene har snakket om. Samtidig kan det være at andre uten kjennskap til faget vill stilt andre spørsmål, og dermed fått andre svar.

Det ble lagt opp til fleksibilitet i intervjuene, og dermed ble ikke intervjuguiden fulgt systematisk i alle intervjuene. I presentasjon av funnene vil dette være en svakhet, ettersom ikke alle fikk nøyaktig de samme spørsmålene. Det kan også være at svarene jeg fikk i de første intervjuene har preget hvilke temaer som ble tatt opp i de neste intervjuene. Samtidig la jeg vekt på at påtalejuristen selv fikk beskrive det de opplever som viktig i sin bevisvurdering. Jeg opplevde at det var det som ga gode og utdypende svar for å belyse oppgavens problemstilling. Opplevelsen var også at de fleste påtalejuristene vektla mange av de samme temaene i sin bevisvurdering.

For å sikre dataens pålitelighet har jeg vært nøye på at vurderingene til påtalejuristene er gjengitt på en så korrekt måte som mulig, og at min forforståelse ikke skulle farge hvilken informasjon som er vektlagt. Dette for å unngå et monopol på fortolkning fra min side, eller fasit på hva deltagerne egentlig mente (Kvale & Brinkmann, 2015). Målet har vært en induktiv tilnærming ved å fortolke dataene på bakgrunn av hva deltakerne faktisk sa. Likevel kan min forforståelse hatt en påvirkning på hvordan jeg forstod og tolket de innsamlede dataene, noe som igjen kan ha påvirket funnene jeg har presentert i oppgaven og konklusjonene jeg har trukket ut fra dem. Da intervjuene er tatt opp på lyd, og transkribert, ga det meg mulighet til å kontrollere at jeg hadde tolket påtalejuristene riktig og at ikke funnene som er lagt frem er tatt ut av konteksten det ble gjengitt i. I analysen skiller jeg også tydelig på informantenes beskrivelser, og mine tolkninger, så det blir transparent for leseren.

4.6.1 Overføringsverdi

Kvalitative studier kan som regel ikke generaliseres, men det er et ønske om at studien skal gjelde flere enn kun de få respondentene som er undersøkt (Jacobsen, 2015). I kvalitativ forskning brukes begrepet overførbarhet (Skilbrei, 2019).

Funnene fra studien kan ha en overføringsverdi for andre påtalejurister som har tatt videreutdanningen, da opplevelsen er at deltagerne vektla mange av de samme temaene. Likevel kan det være at deltagere som er rekruttert til oppgaven er over gjennomsnittet opptatt av faget og metoden, som er et bias i utvalget. Det kan føre til at utvalget ikke gjenspeiler alle som har videreutdanningen. Det vil også være individuelt hvor mye, og hvilken kunnskap, hver enkelt jurist innehar etter videreutdanningen. Kunnskap som blir presentert på en utdanning kan også tolkes forskjellig fra individ til individ.

Da videreutdanningen hadde oppstart i 2017 er det et fåtall av avhørslederne som har videreutdanningen. Selv om det var et mål å få påtalejuristene til å beskrive bevisvurderingen deres før videreutdanningen, vil ikke studien si noe om måten påtalejurister uten utdanningen foretar sin bevisvurdering.

5.0 PRESENTASJON AV EMPIRI

Det er mange temaer som har betydning for påtalejuristenes bevisvurdering, og de er samlet under to hovedoverskrifter, som nevnt i metodekapitlet, med flere undertemaer. Flere av undertemaene kunne vært presentert under en annen overskrift, da mange av temaene henger sammen og viser kompleksiteten i bevisvurderingene som foretas. Likevel har jeg forsøkt å samle temaene i logiske overskrifter utfra bevisvurderingene som beskrives. Først blir betydningen av videreutdanningen presentert, og hvordan den har betydning for mange av momentene som blir beskrevet videre i empirien.

Deretter kommer det et avsnitt om vurderinger opp mot pålitelighet og troverdighet. Jeg har samlet vurderingene med tanke på metodikken og avhørets faser under en overskrift sammen med andre momenter som er viktig for gjennomføringen av avhøret som ivaretagelse av mistenkte/siktedes rettigheter, prioriteringer i avhøret, og detaljnivået i barnets forklaring. Etter det følger bevisvurderingen med tanke på gjentatte avhør av barn og påtalejuristenes tanker rundt den tematikken.

En av fasene i metodikken blir presentert under overskriften om presentasjon av barnets forklaring i retten da alle knytter fasen opp mot viktigheten at fasen spilles av i retten. I samme overskrift vil måten påtalejuristene presenterer barnets forklaring i retten lagt frem og betydningen av vitneførsel.

Jeg har brukt mye sitater da jeg vil at måten påtalejuristene beskriver bevisvurderingen skal komme frem, i stedet for at jeg skulle forsøke å omformulere alt. Sitatene er av og til lange da det er vanskelig å beskrive bevisvurderingene med korte setninger. I sitatene som er gjengitt er noen av de muntlige fyllordene tatt vekk for at sitatene skal være leservennlige, og eventuell dialekt er skrevet om til bokmål for å ivareta påtalejuristenes anonymitet.

Alle påtalejuristene opplever at de fleste tilrettelagte avhørene de har ledet har en vanskelig bevissituasjon, og det ender ofte opp som «ord mot ord», der mistenktes/siktedes forklaring står i motstrid til barnets forklaring. Mange av påtalejuristen er enige i at de er avhengig av støttebevis for å ta ut tiltale. Dette vil ikke bli behandlet videre i studien da det er vurderingen av barnets forklaring det ønskes svar på i problemstilling.

5.1 Påtalejuristenes vurdering av barnets forklaring

5.1.1 Betydningen av kompetanse for ivaretagelsen av rollen

Påtalejuristene har beskrevet hva de legger i sin bevisvurdering på ulike måter. Alle trekker frem ny kunnskap de har tilegnet seg på videreutdanningen i sin bevisvurdering. En påtalejurist tenker det er en helhetlig vurdering av avhøret som er viktigst. To synes det er avgjørende om det er mulig å overbevise retten basert på den følelsen de selv sitter med:

2. Hvis barn er utsatt for vold, for eksempel, så er jo det kronbeviset vårt. Og sånn som det ofte er i de sakene, så er det ikke sikkert man har noe støttebevis. Det kan være at den forklaringen er det eneste man har. Og det synes jeg gjør beviset ganske vanskelig, for da må man ha et ganske godt avhør for å kunne si at dette stemmer. Hvert fall hvis jeg skal sammenligne med før jeg tok studiet og nå, så tror jeg nok at jeg nå kan være mer offensivt å skjønne bevisverdien i avhørene selv. At jeg tidligere måtte ha nesten alt svart på hvitt... Nå skjønner jeg at det ligger så mye mer i de avhørene enn det man nødvendigvis får ordrett ut av barna. Men jeg synes den bevisvurderingen er veldig vanskelig, fordi vi sitter jo alltid med en følelse sånn, herregud jeg tror på det barnet her. Men klarer jeg å bevise retten? Det er ofte der skille går for min del

En annen tenker at andre påtalejurister kan være litt tøffere i bevisvurderingene sine, noe hen har blitt etter videreutdanningen, og legge mer vekt på barnets forklaring. Hen har opplevd og selv tenkt at det er nok informasjon i en sak til å ta ut tiltale, men at andre påtalejurister har vært uenige i det.

Alle påtalejuristene synes videreutdanningen har gjort dem tryggere i rollen, og flere føler seg bedre rustet til å ivareta rollen på en god måte, og som en sier; ha forståelse for hva rollen innebærer. Tre tenker de er raskere i stand til å se hvilke saker det kan bli noe av og ikke. Én er i bedre stand til å foreta bevisvurderingen allerede underveis i avhøret. Flere beskriver at de ikke hadde forståelse for hva avhørslederrollen innebar før etter videreutdanningen. En annen påtalejurist beskriver at den aldri har lært så mye på så kort tid.

Flere har opplevd å ha blitt en bedre sparringspartner for avhører, og at de møtes på et likere kunnskapsgrunnlag i diskusjoner om hvilke spørsmål barnet skal få i avhøret og i forberedelsene i forkant. Mange opplever at de har fått viktig fenomenkunnskap om barn som vitner, som blir beskrevet senere i kapitlet, og kunnskap rundt vitnepsykologi. Flere mener at alle avhørsledere burde ha utdanningen, og at det vil gjøre de til bedre avhørsledere. En

påtalejurist synes politiet burde gå i bresjen å sørge for at andre aktører, som forsvarere, får økt kunnskap på feltet.

5.1.2 Pålitelighet og troverdighet

Som nevnt i innledningen til kapitelet er det ofte en vanskelig bevissituasjon, og selv om de fleste påtalejuristene mener at det trengs støttebevis for å ta ut tiltale, har likevel flere opplevd å gå i retten med kun barnets forklaring som bevis. I de tilfellene tas det en vurderinger på hvor troverdig og pålitelig barnets forklaring fremstår, og påtalejuristene legger vekt på ulike momenter som styrker bevisverdien av det barnet forteller. To opplever at forskjell på troverdighet og pålitelighet hadde stor plass på studiet for avhørsledere, der en beskriver det under:

6: Jeg tenker vi bare skal slutte å bruke ordet troverdighet og gå over til bare pålitelighet. Fordi troverdighet spiller utelukkende på om du tenker at denne personen er til å tro på, og du kan jo lyve. Enkelte fornærmede vil gråte av den minste ting, og det gjør at man tenker at det her er sant... Det er det som gjør dette med troverdighet så farlig. For du risikerer at du ikke tror på de som ikke har den reaksjonen du tenker er adekvat

Samtidig blir det ofte en helhetsvurdering av forklaringen, og en påtalejurist nevner en Høyesterettsavgjørelse der retten til slutt kan legge vekt på hvem det er mest sannsynlig å tro på i saker der det er motstridende forklaringer. Påtalejuristen sier at det i vurderingen må tas med at beviskravet ikke skal senkes og at retten skal være overbevist i vurderingen.

Flere av påtalejuristene tar frem eksempler i vurderingene sine. To påtalejurister har beskrevet saker der barna viste følelser, og påtalejuristene som beskrev sakene ble rørt og opplevde at det var vondt å se på barna mens de fortalte. Den ene reflekterer over betydning av at barnet uttrykker følelser, og at påtalejuristen er klar over at det ikke er tegn på pålitelighet:

8: Og det er jo faren at det er de sakene som kanskje blir best mottatt av rettsapparatet med tanke på at det er så gode bevis. Vi som har utdannelsen, vi vet jo at det ikke alltid er det som er avgjørende. Et barn som er helt flatt kan ha vært utsatt for overgrep, og det har gjort at barnet blir helt mimikkløst nesten når det forteller

Tre av påtalejuristene forteller at de leter etter en eventuell motivasjon for at barnet skal fortelle seg uriktig. En av dem sier at hvis det finnes en motivasjon må saken henlegges, men

hvis ikke, og det kartlegges at barnet ikke har kunnskapen fra noe annet sted, så anses det som en veldig pålitelig og troverdig forklaring. To påtalejurister tenker det er lettere å vurdere i seksuallovbruddsaker som det er lite sannsynlig at barnet har kunnskap om fra før, hvert fall små barn. Kunnskapsgrunnlaget til barnet legges vekt på av flere og styrker at det virker selvopplevd. Det samme gjelder hvis barnet gir detaljer om gjerningspersonen som barnet ikke har fra andre steder. Flere snakker om at det også styrker barnets forklaring hvis barnet retter på avhører, blant annet til gunst for den mistenkte i saken. Andre momenter som blir tillagt vekt er detaljerte og konkrete forklaringer, at barnet er god til å fortelle, at barnet avgrenser og ikke overdriver, at forklaringen er konsistent eller om barnet holder på sin forklaring til tross for at forelderen barnet forklarer seg om er barnets eneste omsorgsperson. Barnets forklaring kan også styrkes hvis det er fortalt til en tillitsperson i forkant av avhøret.

5.1.3 Metodikken og vurdering av avhøret

Flere trekker frem at kunnskap om avhørsmetodikken gir dem et bedre grunnlag til å være gode avhørsledere. Alle har fått mer kunnskap om metodikken, og de ulike fasene, gjennom videreutdanningen. En tenker det er en viktig forutsetning i bevisvurderingen som skal foretas, da det er avhørsleder sitt ansvar at avhøret gjennomføres på riktig måte. De fleste trekker frem viktigheten av å besitte kunnskapen:

2: Det er i hovedsak fordi jeg føler at det ofte er helt sentrale bevis, i de sakene det gjelder. Og vi blir jo bare kasta ut i det. Vi har jo ansvar for at beviset blir innhentet på en god måte. Hvis vi ikke kan metoden godt nok, så er det stor fare for at vi ikke får innhentet nok informasjon i saken

Forberedelser til avhøret

Mange trekker frem at gode forberedelser til avhøret er avgjørende for hvor godt avhøret blir. Er det gjort dårlig forberedelser blir forklaringen til barnet et dårligere bevis. En tar frem viktigheten av å involvere seg:

7: Det å forstå ansvaret det faktisk innebærer å være en avhørsleder. Det er ikke bare å lese på saken og smelle seg inn i det bisitterrommet og «dure i vei». Du må på en måte involvere deg på samarbeidsmøte, du må involvere deg i den forbedende fasen. Mene noe. Ha en mening om hvem vi skal spørre om hva

Kartlegging av samtaler barnet har hatt

Mulig påvirkning av barnet i forkant av avhøret må kartlegges. En påtalejurist tenker at mange anmeldelser som kommer inn til politiet inneholder lite informasjon om hvordan opplysningen har kommet frem, spesielt i seksuallovbruddsakene og saker med mulig overgrep i barnehager. Alle personer som barnet har fortalt om hendelsen til må avhøres. Som en påtalejurist sier er det viktig å vite noe om inngangsverdien til saken og påliteligheten av den. En annen påtalejurist beskriver det på denne måten:

5: Ja, for det første så er det de som er primærkilden til informasjonen. La oss si at det er en lærer på skolen som har hørt informasjonen og meldt fra til barnevernet, og så har barnevernet meldt ifra til politiet. Læreren må jo helt klart avhøres, at man får vite hva barnet har sagt. Når har barnet sagt det? Hvordan har barnet sagt det? Hvilken situasjon har barnet sagt det? Hadde du stilt spørsmål i forkant? Altså, hvordan stilte du spørsmålet? Man må jo virkelig pirke, spørre og grave

En annen påtalejurist snakker om det samme, og at det er viktig å kartlegge om uttalelsen fra barnet kom helt ut av det blå i samtale med den voksne. Flere påpeker at det vil svekke barnets troverdighet hvis det er påvirket i forkant av avhøret, og dermed bevisverdien av barnets forklaring. Påvirkningen kan skje i form av ledende spørsmål fra de barnet er i samtale med, og en tenker at foreldre som regel ikke har kunnskap om hvordan de skal snakke med barna uten at de blir ledet inn i en forklaring som ikke er riktig. En påtalejurist rangerer informasjon fra nøytrale parter, som barneverntjenesten, skole og barnehage, høyere enn hvis det kommer fra foreldrene. Flere er innom at informasjon fra en forelder kan ha som mål å ramme en annen forelder, spesielt i forbindelse med samlivskonflikter. En sier likevel at det ikke kan avskrives helt da misbruket eller mishandlingen av barnet kan være årsaken til foreldretvisten. En påtalejurist trekker frem kunnskap fra videreutdanningen om at barn er resistente mot påvirkning, men at hypotesen om påvirkning likevel må være med hvis det er en samlivskonflikt.

Kartlegging av barnets fungering

I tillegg til å avhøre personer barnet har hatt samtaler med om saken, må barnets fungering kartlegges før avhøret. Nesten samtlige uttrykker at de har fått økt fokus på kartlegging av

barnets fungering i forkant av avhøret, fordi barnets kognitive fungering kan påvirke kvaliteten på avhøret. Det har også noe å si for hva barnet er i stand til å forklare seg om.

3. Det er derfor det heter tilrettelagte avhør, vi skal legge til rette for at barnet skal kunne forklare seg mest mulig riktig, og på et nivå som er tilpasset barnets evner... Vi kaller det sånn i dagliglivet bare for TA. Og det sier egentlig ingenting om hva det er, men det er jo tilrettelagt som er stikkordet her, sånn at vi må legge opp avhøret på en måte som vi mener skal treffe barnet

En påtalejurist sier at opplysningen må komme fra nøytrale personer da foreldre har en tendens til å overvurdere sine egne barn. En annen påtalejurist påpeker at de som tar avhørene i forkant har mye å gå på når det kommer til språk og hvordan barn er til å formulere seg. Påtalejuristen opplever at etterforskere er ukritiske til informasjonen som innhentes i avhør av personer som kjenner barnet, og ikke stiller oppfølgingsspørsmål:

7: Jeg har hørt av en lærer som sier det er greit språk. Ja, men har du spurt hva læreren baserer det på? Det er veldig forskjell på å ha et daglig språk, faglig språk og emosjonelt språk. Så man må grave mer, i den forberedende fasen. Ikke bare «sjekk» nå har jeg spurt om det. Og så kommer det barnet, og så får vi ikke informasjon i avhøret, fordi kommunikasjon går over hodet på barnet

En annen påpeker at fungeringen til barnet kunne vært bedre avklart hvis avhør som tas i forkant var litt lengre og ga mer informasjon om barnet. Dersom barnet har diagnoser, eller det kreves ekstra tilrettelegging, må det avklares i forkant ved å innhente barnevernsdokumenter eller dokumenter fra helsevesenet. Det er også viktig å vite hva barnet liker å gjøre på fritiden for å få i gang samtalen i avhøret. Flere tenker at fristene for gjennomføring av avhørene ikke kan trumfe god informasjonsinnhenting i forkant, og flere av påtalejuristene går heller for et fristbrudd i de tilfellene.

Introduksjon til forklaringen

Mange av påtalejuristene trekker frem introduksjon til barnets forklaring som en vanskelig del av avhøret. Den ene påtalejuristen tenker det kan ødelegge avhøret hvis barnet får for lite konkret informasjon om hvorfor det er der:

4: ...det er jo litt avhengig av selvfølgelig alder, hva de skal gjøres kjent med i forkant av avhøret, for det er jo også viktig for å sette barna inn i en kontekst. Barnet kommer

ikke for at vi skal høre hvordan barnet hadde det når det bodde hjemme med mamma, eller pappa. De skal jo, sånn som for voksne som blir avhørt, vite hva saken dreier seg om

Flere er enige i at barnet må ha informasjon om saken innledningsvis, og barnet må vite hva det skal forklare seg om, og settes inn i konteksten for avhøret. Samtidig påpeker noen av påtalejuristene at det kan problematiseres av en forsvarer at kontekstinnføringen kan påvirke barnet i en retning, og legge en forventning til hva barnet skal fortelle videre i avhøret. Påtalejuristen synes det er en av de vanskeligste vurderingene. En annen tenker at barnet kan bli «brukt opp» på ting som ikke er relevant for straffesaken hvis det ikke får nok konkret informasjon i forkant.

Fri forklaring

Alle er bevisst at måten spørsmål stilles på i avhøret kan påvirke forklaringen til barnet. Mange er enig i at avhører ikke skal legge ord i munnen på barnet. En påtalejurist hadde en sak der barnet hadde gitt mye informasjon i avhørene. Ved gjennomgangen av avhørene, før påtaleavgjørelse, viste det seg at barna ikke hadde fortalt om noe straffbart på egenhånd, bare svart bekreftende på avhører sine spørsmål. Mange reflekterer over at det kan bli «forsvarermat» hvis barnet ikke avgir en fri forklaring, og at det er uheldig om barnet stilles ledende spørsmål, da det svekker bevisverdien. En av påtalejuristene tenker at det er avgjørende at barnet har gitt en fri forklaring for å ta ut tiltale i saken. Samtidig trekker tre av påtalejuristene frem at det er helheten av forklaringen som er viktig, og at det ikke har så mye betydning om noen få spørsmål kan oppfattes som ledende.

Sondering og spørsmålstilling

Det er enighet blant påtalejuristene om at det kan stilles oppklarende spørsmål etter barnets frie forklaring. De sier det er mulig å sondere og undre seg over det barnet allerede har forklart, men at jo mer som kommer i den frie forklaringen jo bedre er det for bevisverdien av avhøret. Spørsmålene som stilles skal være åpne og ikke ledende. Flere snakker om at det er forskjell på å stille ledende spørsmål og konkrete spørsmål. Det er greit å stille konkrete spørsmål, som hvordan barnet ble slått, så lenge det kommer etter den frie forklaringen, noe som er vanlig avhørsteknikk ved at avhører plukker opp det barnet har sagt, for så gå videre

på det. De fleste påtalejuristene tenker det er greit å spisse spørsmålene utover i avhøret, men når barnet får ja og nei spørsmål, så begynner bevisverdien å bli ganske lav. Likevel er flere enig om at det er avhengig av barnets alder og fungering, og at det hender at små barn må få mer direkte spørsmål.

De fleste trekker frem viktigheten av godt samarbeid med avhører med tanke på spørsmålene barnet skal få. Det er ulik oppfatning om kvaliteten på avhørerne blant påtalejuristene. Noen har opplevelse av at avhørere kan være litt for ledende i spørsmålstillingen, mens andre avhørere er veldig gode på å formulere spørsmålene og stiller åpne spørsmål. En påtalejurist har en opplevelse at de erfarne avhørerne kan «pushe litt hardt» og stiller flere ledende og lukkede spørsmål. Noen påtalejurister har opplevelser med avhørere som ikke er lydhøre for tilbakemeldinger, spesielt de mer erfarne, hvis de har gått litt for fort ned i «trakta». En påtalejurist tenker det er spesielt vanskelig å stå i diskusjonene hvis man ikke har videreutdanningen. En annen påtalejurist opplever at det er en manglende forståelse fra avhørerne, og de barnefaglige, at avhøret er en bevissikring, og at barnet må stilles de vanskelige spørsmålene også.

Prioriteringer i avhøret/stoppe i tide

To av påtalejuristene har blitt tydeligere på prioriteringer i avhøret etter videreutdanningen. En av dem opplever at noen av avhørerne kan grave for mye i uvesentlige detaljer som ikke er straffbart. Over halvparten av påtalejuristene snakker om kunnskap de har tilegnet seg gjennom studiet, nemlig «å stoppe i tide» når barnets konsentrasjon og kognitive kapasitet er «brukt opp», og viktigheten med å unngå for vanskelige spørsmål som barnet ikke klarer å svare på. En påtalejurist opplever at forsvarer og bistandsadvokater har for høye forventninger til hva barn kan svare på, og vil at det skal stilles for vanskelig spørsmål til barnet, spesielt mot slutten av avhøret. Påtalejuristene tenker at hvis barnet får stilt for vanskelig spørsmål på slutten av avhøret kan man risikere å få et «bingo»-svar av barnet. Påtalejuristen har selv blitt flinkere til å stoppe i tide etter videreutdanningen og unngår at barnet får spørsmål som det ikke klarer å svare på. En tenker det er viktig at avhørsleder har kunnskapen om å stoppe i tide, da det til syvende og sist er avhørsleder som tar en beslutning om hvilke spørsmål barnet skal stilles, og hvis avhørsleder «presser» gjennom for vanskelig spørsmål som barnet ikke kan svare på kan det ødelegge bevisverdien av avhøret.

En av påtalejuristene tenderer nok mer til å bli enig med avhører nå enn tidligere, fordi hen forstår mer helheten bak avhøret og legger vekt på det i stedet for å skulle ha svar på alt. To påtalejurister har lært på videreutdanningen at barn ikke skal ha gjentakende spørsmål i ulike former og settinger. En annen synes det er en av de vanskeligste vurderingene og prøver gjerne å tilnærme seg temaet fra ulike vinkler først.

I tillegg til å stoppe i tide er det tre påtalejurister som påpeker at det også må tas en vurdering om et tilrettelagt avhør i det hele tatt skal gjennomføres, og har fått et større fokus på barnets beste i vurderingen og om forklaringen til barnet vil ha noen bevisverdi.

Detaljnivå i barnets forklaring

Detaljnivå er noe alle påtalejuristene er innom i beskrivelsen av bevisvurderingen de fortar. Alle er enige om at det kreves ett visst detaljnivå i barnets forklaring for å kunne vurdere hvilket straffebud som er overtrådt, og for å kunne bevise at straffebudet er oppfylt. Som beskrevet tidligere virker barnets forklaring mer troverdig og pålitelig hvis det er et visst detaljnivå i forklaringen. Samtidig har alle påtalejuristene senket forventningen sine til detaljnivået etter videreutdanningen:

8: Det handler jo litt om hva barn i ulike aldre faktisk er i stand til å belyse. At de ikke må ha for høye forventninger til hva barn kan klare å gi av opplysninger. For det er klart at vi som jurister er veldig opptatt av detaljnivået, ok, husker du hva du gjorde, 19. november 2021. Til og med voksne vil ha problemer med å si noe om det

De fleste påtalejuristene har blitt mer bevisste at alderen på barnet påvirker om barnet kan si noe om hva, når og hvor mange ganger noe har skjedd. En påtalejurist har fått mer kunnskap om at språk og hukommelse til en viss grad henger sammen, og at det vil påvirke hva et barn kan gi uttrykk for. To trekker frem en plansje med aldersadekvate spørsmål, se vedlegg 1¹, som henger på Statens Barnehus som et utgangspunkt, men sier likevel at barn er veldig ulike i alder og utvikling, og at det vil påvirke hva barnet kan forklare seg om. Barn gir sjeldent gode beskrivelser av et hendelsesforløp, da forklaringene gjerne er korte og kun inneholder små momenter av hendelsen. To påtalejurister sier også at det ikke kan forventes at et barn som har vært utsatt for noe straffbart har fått med seg mye detaljer, og fokuset til barnet kan

¹ Plansjen med aldersadekvate spørsmål henger på alle Statens barnehus og viser en oversikt over hvilke spørsmål barn i ulike alder kan være i stand til å svare på

ha vært andre steder enn på selve den straffbare handlingen. Flere av påtalejuristene har fått større forståelse for at det barnet faktisk sier i avhør kan være viktig, der en beskriver det under:

6: Det gjør også at jeg er mer bevisst på hva barn faktisk kan fortelle noe om. Hvis de forteller om ting, så ser jeg at det er helt innenfor det de har forutsetninger for å fortelle om, så det er ikke så rart at de ikke forteller videre om andre ting... Og det gjør at i stedet for å tenke at de ikke forteller om andre ting så det kan ikke ha skjedd, eller det er ikke pålitelig det de sier, så tenker jeg i stedet at det er det jeg har, og at det ikke svekker påliteligheten av forklaringen at barnet ikke har fortalt videre om andre ting

En påtalejurist tenker at det kan skapes tvil om barnets forklaring når det er lite detaljer og at det kan problematiseres fra andre aktører at hendelsen er oppdiktet, at det er en drøm eller falske minner.

Flere av påtalejuristene uttrykker at hva barn kan uttrykke i ord, og gi av detaljer, henger sammen med barnets forståelse av begreper. Flere av påtalejuristene har blitt mer bevisst på å kartlegge barnets forståelse av begreper etter videreutdanningen, og tenker det er forutsetning for at barnet kan fortelle om det den har vært utsatt for. En påtalejurist sier det er spesielt viktig hvis det er barn med et annet morsmål som avhøres på norsk. Flere påpeker at hva barnet legger i ulike begreper må kartlegges i avhøret, som hva barnet legger i det å være slem eller hva det betyr å slå.

Noen av påtalejuristene synes det er vanskelig med seksuallovbrudd da det er stor forskjell på de ulike straffebudene, og det kreves derfor ganske mye informasjon, og detaljer, for å belyse hvilket straffebud som muligens er oppfylt. Likevel er det flere som har senket forventningen når det kommer til begrepsbruk og forståelse av begreper, noe som en beskriver på denne måten:

2: Et barn på fire år vet jo ikke hva seksuell omgang er. Det er viktig at vi har forståelse for hvor mye et barn forstår og klarer å gi uttrykk for. Og at seksuell omgang kan komme til uttrykk på veldig mange forskjellige måter hos et barn... Så derfor kommer man kanskje aldri til å høre barnet si hverken sex eller samleie eller seksuell omgang. Det er rett og slett for mye å forvente. Men som sagt er det lett å glemme når man sitter der og skal gjøre bevisvurderingen. For da blir man så fiksert

på om det er objektivt oppfylt, også glemmer man å ha fokus på hva som egentlig er det objektive og hvordan det kommer til uttrykk hos barnet

En annen peker på det samme og at det er viktig å ha kunnskap rundt at barn ikke vil være i stand til å beskrive hvilket hulrom det skjedde i, eller om det var intens bevegelse eller ikke.

Ivaretagelse av mistenkte/siktedes rettigheter i avhøret

Flere tar opp temaet om objektivitet, og to av påtalejuristene har fått mer fokus på objektivitet etter videreutdanningen:

3: Og så er jo jeg også veldig bevisst på at vi må stille de spørsmålene som forsvarer ville ha problematisert. Så det er jo rollen min nå, som dommerne hadde tidligere da det var dommeravhør, så skal vi sørge for at saken blir opplyst også med tanke på det som taler til gunst for den som er mistenkt

En annen beskriver det på denne måten:

6: For til syvende og sist må vi huske på at beviskravet er veldig strengt. Og det er egentlig det vi skal tenke på i straffesakene. Det er ikke at vi skal tro på fornærmede, og hvordan vi kan underbygge at det fornærmede sier er sant. Det vi skal gjøre er å se om mistenkt eller siktede har gjort det, og om det er noe som taler for at det faktisk ikke kan ha skjedd

Nesten alle påtalejuristene er innom teamet om forsvarer skal være til stede på bisitterrommet under gjennomføringen, eller ikke. Flesteparten av dem igjen trekker det frem som noe positivt, og som en sier blir det en konstant påminnelse i sidesynet. Flere opplever at de kan bli litt mer skjerpet, og at det er en god påminnelse på ivaretagelse av mistenkt/siktet sine rettigheter. To tenker at en forsvarer kan ivareta kontradiksjon i avhøret. En forsvarer kan få stille sine kritiske spørsmål da de ofte kan ha et annet syn på ting. To påtalejurister tenker en del supplerende avhør ville vært unngått dersom en forsvarer fulgte avhøret, eller at noen av spørsmålene blir problematisert i retten. Samtidig opplever en at avhørslederne er i stand til å ivareta objektivitetsplikten da påtalejuristen aldri har opplevd begjæring om supplerende avhør. To tenker arbeidsklima er best uten forsvarer til stede, da noen kan trenerer og ødelegge samarbeidet i avhørssituasjonen.

5.1.4 Gjentatte avhør av barnet

Mange av påtalejuristene tenker at barnet må være trygt i avhørssituasjonene for å ha forutsetning til å forklare seg i avhøret. En påtalejurist tenker det er viktig med riktig trygghetsperson til stede, og en annen tenker at barnet må være trygg på avhører.

Nesten alle påtalejurister snakker om barrierer som kan hindre at barn forklarer seg i avhør, som lojalitet til foreldre og frykt for å utsette en nærstående for straff, og latenstid som betyr at barn kan bruke lang tid på å fortelle om det straffbare de har vært utsatt for. Mishandling i nære relasjoner er ekstra vanskelig å avdekke da relasjonene er tette. En påtalejurist sier at barn som er utsatt for mishandling sjeldent deler det med noen andre, kanskje bare i «små drypp», og det merkes sjeldent på dem at noe er galt. En sier at lojalitet og forholdet til foreldrene må kartlegges i forberedelsesfasen. En annen tenker at eventuell frykt for politiet må avklares i forkant da det kan påvirke om barnet vil dele noe i avhør.

Barrierene oppleves som utfordrende for påtalejuristene i bevisvurderingen, og det er vanskelig å vite hvordan det skal håndteres. En påtalejurist synes det er vanskelig å avdekke om barnet har levd i et regime, som har betydning for om paragrafen om mishandling i nære relasjoner er oppfylt, hvis barnet kun er inne til avhør en gang. I det første avhøret er det ofte de fysiske krenkelsene som er i fokus. Likevel er det flere som tenker at det kan løses ved å ta inn barnet til et nytt avhør. Halvparten av påtalejuristene er positive til gjentagende avhør av barna, der en trekker frem at videreutdanningen har bidratt i synet:

8: Før tenkte jeg at jeg ikke skulle snakke med barnet flere ganger. Det kunne lede til feil forklaring og påvirkning. Første avhør kan sette i gang tanker, at du begynner å reflektere mer over hva du har vært igjennom. Man ser jo det med avhør av voksne, at særlig ved avdekking av ting som har skjedd gjennom et langt liv, for eksempel, eller at det har skjedd mange hendelser, så er det ikke så lett å huske alt i første avhør. Man trenger flere avhør for å klare å få frem hele historien. Det gjelder også barn. Og det er ikke nødvendigvis negativt at ting dukker opp i senere avhør

Tre tenker den beste bevisverdien ligger i det første avhøret, men er ikke negative til fortsettende avhør hvis det er behov for det. Den ene har opplevd at det har kommet god informasjon i fortsettende avhør også. Den siste påtalejuristen kom ikke inn på temaet med fortsettende avhør, men tar frem kunnskap fra studiet om latenstid, og at det ikke er uvanlig å at barnet benekter at noe har skjedd selv om det finnes bevis på noe annet.

Flere har opplevd å få mer informasjon av barna etter hvert som de forklarer seg i flere avhør, da de blir tryggere i avhørssituasjonen. En påtalejurist har to eksempler på saker som har krevd flere avhør, blant annet et barn som var utsatt for seksuelle overgrep fra en forelder. Barnet nektet på at noe hadde skjedd til tross for biologiske spor som viste noe annet. I andre og tredje avhør begynte barnet å fortelle. I den andre saken kom det frem mer om regime, konsekvenser, og avstraffelser fra forelder da en ungdom ble avhørt flere ganger. Flere har også opplevd at barnet har fortalt mer i avhør etter at de er flyttet ut av hjemmet hvis overgriper har bodd i samme husstand som barnet.

Noen tar frem problematiske sider ved gjentakende avhør, og at det er viktig å ha en god plan så ikke barnet blir stilt de samme spørsmålene på nytt. To har opplevd at nye avhør har ødelagt bevisverdien da barna har låst seg eller forklart seg vagere i neste avhør. En av påtalejuristene har aldri opplevd å ta ut tiltale når det har skjedd.

Etterforskningen må kartlegge grunnen til at barnet trekker seg, og om det er fordi barnet er påvirket av noen. To påtalejurister tenker at bevisverdien blir mindre i nye avhør da politiet ikke har kontroll på det som har skjedd med barnet mellom avhørene. Flere påpeker at det må kartlegges hvem barnet har snakket med i mellomtiden og hva om har kommet frem i samtalene. En påtalejurist sier at mulig påvirkning av barnet i mellomtiden kan bli problematisert av en forsvarer.

5.2 Fremlegging av barnets forklaring som bevis i retten

5.2.1 Presentasjon av barnets forklaring

Alle påtalejuristene er innom temaet med presentasjon av det tilrettelagte avhøret i retten og har med en del om det i innledningsforedraget sitt, og alle påtalejuristene bruker ny kunnskap de har tilegnet seg gjennom videreutdanningen for å presentere barnets forklaring som bevis. Påtalejuristene forteller om ulike måter å presentere det tilrettelagte avhøret på. Momenter som blir trukket frem i presentasjonen, av ulike påtalejurister, er hva et rettelagt avhør er, om metodikken som blir benyttet og de ulike fasene, hva som er gjort av forberedelser, at barna avhøres av en med spesialistutdanning, og hvordan man ivaretar rettssikkerheten til tiltalte ved å unngå påvirkning av barnets forklaring.

Mange av dem føler en større trygghet når de står i retten:

8: Så synes jeg jo at jeg har blitt bedre til å bruke det jeg har lært i retten. At jeg kan bringe til torgs noe forskningsbasert kunnskap. At jeg får litt større pondus

En beskriver bevisstgjøringen etter studie:

2: Men tidligere så har jeg nok tatt litt lett på tilrettelagte avhør selv også. Det har vært litt som vi snakket om på utdanningen, at man fort bare, ja da skal vi høre på et tilrettelagt avhør, og så trykker man på play. Og så glemmer man selv å tenke over, hvor bevisverdien i avhøret ligger. Og hvorfor vi har en forklaring som ikke henger på greip på samme måte som hos en voksen. Så da overlot jeg nok mye til retten og var sånn, dette er beviset mitt uten å forklare noe om hvorfor

Flere snakker om viktigheten av å forklare spesielt meddommerne om hva et tilrettelagt avhør er, da det ikke er sikkert at de har den kunnskapen fra tidligere. Noen av de faste dommerne kan ha det, men det er ikke sikkert alle har det.

7: Ja, jeg tror det er mye å gå på, fordi vi er jo en haug med aktorer som ikke har avhørslederstudie, og som aktorerer sånne saker hele tiden. Dommerne har ikke studiet, ikke forsvarer heller, og man trykker på play, og så ser man på avhøret uten å ha noe ramme rundt. Så det er litt med å sette settingen, ramme det inn. Hva er det vi ser på? Hvorfor er det faseinndelt? Hvorfor skal vi se kontaktetablering?

Mange synes i tillegg det er lettere å forklare veivalgene som er tatt. To har forklart retten hvorfor barn i forskjellig alder kan være forberedt forskjellig, og at yngre barn må ha mer konkret informasjon, så bevisverdien av forklaringen ikke svekkes i rettens øyne. Fire av påtalejuristene har med seg oversikten over aldersadekvate spørsmål i sitt innledningsforedrag for å si noe om hva retten kan forvente av barnet som forklarer seg.

En påtalejurist snakker om at det har vært bra å få et større innblikk i metodikken så hen kan forklare retten at barnet ikke er påvirket så lenge metodikken er fulgt. Flere har opplevd at forsvarer lager poeng ut av at barnet har blitt påvirket i avhørssituasjonen av ledende spørsmål fra avhører, men at de likevel klarer å forsvare bevisverdien med kunnskapen fra videreutdanningen:

5: For det er noen ganger avhører forsnakker seg eller formulerer seg feil, og så henger forsvarer seg på det. Her er det et av hundre spørsmål. Det forsvarer sikter til er jo avhørsmetodikken som ble brukt på 90-tallet, som er noe helt annet enn hva som er i dag. Vi må se hele metodikken som en helhet, og ikke spørsmålet isolert. For det

kan være at det ikke var et helt heldig spørsmål, men det er ikke avgjørende for troverdigheten til avhøret som en helhet

To påtalejurister har opplevd at forsvarer og retten har hengt seg opp i gjengivelser som barn bruker, som tallgjengivelser. Det er også vanskelig med saker der barn blander inn fantasier i forklaringen sin og en bruker et eksempel med en gutt som var veldig tydelig på at faren slo, men brukte overdrivelser i sin forklaring. Påtalejuristen opplevde manglende forståelse fra retten:

3. jeg tenker det er et eksempel på at retten som var satt manglet noe fenomenkunnskap på at barn på 6-7 år har et indre liv som ikke ser ut som voksnes indre liv, og det som kommer ut av munnen ikke alltid er velformulerte setninger som fremføres i en domstol

En annen opplever at forsvarer argumenterer med at man ikke skal tro på barn, fordi barn lyver. Det har påtalejuristen opplevd å parere med rettspraksis som viser til forskning på feltet, og at barn gjerne underkommuniserer i stedet for å lyve. Flere har positive erfaringer med å bruke kunnskapen fra videreutdanning i retten, og har opplevd at retten har tillagt barnets forklaring større vekt på bakgrunn av det.

5.2.2 Vitneførsel

Hvis påtalejuristene opplever at det er ting ved det tilrettelagete avhøret som må forklares bedre enn de selv kan gjøre i et innledningsforedrag, kaller de inn vitner for å belyse det. Alle opplever at det kan være positivt med vitneførsel og at det gir mer tyngde for retten i den bevisvurdering de skal foreta. En har brukt rådgivere på Barnehuset som kan si noe om hva barnet kan forklare seg om og hvordan barnet ordlegger seg. To andre har kalt inn avhører som vitne så avhører kan forklare seg om forberedelsene som er gjort i forkant av avhøret.

Nesten alle påtalejuristene snakker om muligheten for å kalle inn et sakkyndig vitne. De trekker frem at et sakkyndig vitne kan bidra med viktig kunnskap og gi retten et bedre grunnlag til å vurdere barnets forklaring. En påtalejurist sier det kan være avgjørende for å forklare bevisverdien av barnets forklaring, spesielt i saker der det tilrettelagte avhøret er litt «kronlete», eller hvis det er et barn med spesielle utfordringer. Påtalejuristene forklarer at et sakkyndig vitne ikke skal mene noe om selve innholdet avhøret, eller tolke barnets forklaring,

da det er retten som skal foreta bevisvurderingen av forklaringen. Et sakkyndig vite skal ikke ha noe kunnskap om saken, men forklare seg på et generelt grunnlag.

Ulike påtalejurister har brukt sakkyndig vitne i ulike sammenhenger. Momenter et sakkyndig vitne kan belyse er barrierer, som tidligere nevnt, og hvorfor det ikke er unaturlig for barn å begynne å fortelle når de er flyttet fra overgriper eller voldsutøver.

Tre har fått mer fokus på skript og en har brukt sakkyndig vitne i retten for å forklare det:

1. det her med skript tror jeg er veldig sentralt, og en ting som ofte blir misforstått... Hvorfor kan de ikke fortelle om en episode? Hvorfor greier de ikke det? Også ble det veldig mye fokus på at hun forklarer seg om en episode som skjedde på badet. Men det er jo helt åpenbart at det var på stua. At retten ikke har en forståelse for at det barnet sier er barnets opplevelse. Det betyr ikke at det er feil. Det er flere episoder som er blandet i hverandre.

Forsvarere trekker noen ganger inn sakkyndig vitne, spesielt når det er avhør av de minste barna, for å vise at både barn og voksnes minne er flyktige, og at det nesten ikke er mulig å stole på noen ting. En sier at det derfor er et behov for aktor å ha kunnskap om barn som vitner, for å kunne parere det. To tenker at de har mindre behov for å bruke sakkyndig vitne etter at de selv har tilegnet seg kunnskap gjennom videreutdanningen. To påtalejurister har funnet en mellomløsning ved å legge frem dommer på sakkyndige uttalelser i tidligere saker, da det ikke kan tas inn et sakkyndig vitne i alle rettsaker.

5.2.3 Avspilling av kontaktetableringsfasen

Samtlige påtalejuristen har fått økt innsikt og forståelse for viktigheten av kontaktetableringsfasen. Selv om det innhentes informasjon om barnet i forberedelsesfasen, er det først i kontaktetableringsfasen påtalejuristen får et inntrykk av barnet og hvordan barnet uttrykker seg. I kontaktetableringsfasen snakkes det om nøytrale temaer, som barnets interesser. Påtalejuristen tenker det har betydning for å vurdere påliteligheten av barnets videre forklaring, og for å få en forståelse av hvordan barnet er språklig sett, og detaljnivået barnet kan gi. En påtalejurist sier at plansjen for aldersadekvate spørsmål kan tjene som et utgangspunkt for hva barnet er i stand til å forklare seg om, men at barn er forskjellige, spesielt hvis barnet har diagnoser. Mange av påtalejuristene har blitt overrasket over hva barnet ikke klarer å svare på under kontaktetableringen.

Flere av påtalejuristene har opplevd at retten vil spole over kontaktetableringen og kun spille av delene av avhøret der barnet forklarer seg om det straffbare. En påtalejurist opplever at dommerne var mer utålmodige tidligere, men at det har blitt bedre. Flere har tidligere fulgt dommerne og hoppet over kontaktetableringsfasen. Etter videreutdanningen har nesten alle fått større forståelse for viktigheten av at kontaktetableringsfasen spilles av i retten. Den siste påtalejuristen har ikke endret det noe særlig og sier ofte i retten at avhøret skal spilles av fra start, men at det er avhengig av barnets alder. En påtalejurist trekker frem viktighet av at retten skal se kontaktetableringen:

3: Det er viktig fordi at akkurat som avhører har kontakteetableringen, for å ikke bare bli kjent med barnet og vite det driver med på fritiden, men også for å kontrollere det kognitive nivået til barnet og finne ut hvordan barn er til å fortelle om noen konkrete hendelser som har skjedd... sånn at retten skjønner hvorfor vi skal sitte å høre på denne jenta som går på ridning eller håndball eller hva det nå er, så er ikke det fordi at det er så viktig for retten å vite at hun går på håndball. Men det er for at retten skal sitte med det samme inntrykket av hvordan dette barnet er til å forklare seg, om det klarer å beskrive konkrete hendelser, og forklare seg mer generelt... slik at retten også i større grad er i stand til å vurdere barnet selv. For vi vet at vi ser på dette av en grunn. Og det setter retten i bedre stand til å vurdere det som barnet forteller senere i avhøret... Det har vært vanskelig, og særlig med de dommerne som har vært tydeligst på at dette er bortkast tid, og at vi må være effektive i retten, så har det vært vanskelig å kontre det med å si at, men det er for deres del at det spilles av

En annen påtalejurist tar frem et eksempel med to søsken der det eldste barnet forklarte seg detaljert, og klarte å tidfeste ting, noe som fremstod som en pålitelig forklaring opp mot det øvrige bevisbilde. Den yngste klarte ikke tidfeste noe eller si noe om antall ganger, og hadde mange vage uttalelser. Påtalejuristen forklarte retten at det ikke er unormalt på grunn av den lave alderen til barnet. Hen brukte kontaktetableringen for å vise hvordan barnet uttrykte seg om nøytrale emner:

2: Det var veldig tydelig i kontaktetableringa, hvordan hen uttrykte seg. Uansett hva hen snakket om, så klarte hen ikke å snakke sammenhengende om det. Og da var det veldig viktig å vise retten at det er sånn hen gir uttrykk for sine tanker. Det her er det hen klarer, og det er hens måte å snakke sammenhengende på også i kontekst.

Ved å forklare retten dette opplevde påtalejuristen at retten forstod bevisverdien i forklaringen til barnet og retten la deretter like mye vekt på forklaringen som hen selv hadde gjort. Hen forklarte retten at det er forskjell på om barnet har begynt på skole eller ikke med tanke på ord og uttrykk. Tre påtalejurister tenker at retten har et større fokus på barnet under kontaktetableringen, da det gjerne er dialogutskrift av resten av forklaringen og det gjerne er den dommerne fokuser på under resten av barnets forklaring. De tenker dommerne kan se om det er noen endringer i barnets atferd, kroppsspråk, eller måte å uttrykke seg på, når barnet senere snakker om det straffbare. Samtidig er en påtalejurist usikker på om endringen i barnet kan vektlegges spesifikt i en bevisvurdering, da endringen i seg selv ikke trenger å bety at barnet har vært utsatt for noe, og at det for eksempel kan være andre grunner som at det er skamfullt å snakke om.

6.0 DISKUSJON

Under følger en diskusjon av funnene i denne studien diskutert opp mot tidligere forskning på bevisvurderinger og barn som vitner. Studier om påtalejuristenes vurderinger i andre land går primært på etterforskningen av seksuelle overgrep, og er derfor ikke nødvendigvis overførbart til barn som er utsatt for mishandling.

Kapitlet starter med en diskusjon om betydning av videreutdanningen, men kunnskapen påtalejuristene har tilegnet seg vil være gjennomgående i de fortsettende diskusjonene. Temaene som blir diskutert er valgt ut på bakgrunn av utfordringene påtalejuristene beskriver i sin bevisvurdering. Det vil være en diskusjon om ivaretagelse av mistenkte/siktedes og barns rettigheter, der momenter som påvirkning og detaljnivå blir trukket frem. Videre vil utfordringen med introduksjon til fri forklaring diskuteres, og deretter riktige prioritering i avhøret og viktigheten av «å stoppe i tide». Deretter følger en diskusjon om gjentakende avhør. Til slutt vil fremlegging av barnets forklaring som bevis i retten tas opp, spesielt opp mot avspilling av kontaktetableringsfasen. Som beskrevet ovenfor er det mange momenter som blir trukket frem i påtalejuristenes bevisvurdering og i diskusjonen vil derfor noen av momentene overlappe i de ulike avsnittene.

6.1 Betydningen av kompetanse for ivaretagelsen av rollen

Påtalejuristene i studien beskriver at de har fått en større forståelse og trygghet i rollen etter gjennomført videreutdanning, og at de i større grad er i stand til å ivareta rollen. Det fremstår som at kunnskapen fra utdanningen har fylt et kunnskapshull for påtalejuristene, og at de bruker kunnskapen fra videreutdanningen aktivt i sin bevisvurdering. Dette kan likevel være et resultat av at selve intervju situasjonen kan ha fremstått som en eksamen for påtalejuristene, og slik gjort at de har vektlagt momenter som de normalt ikke bruker i den daglige bevisvurderingen. På samme måte kan de også ha vektlagt kunnskapen fra videreutdanningen i intervjuet mer enn de har ved gjennomføring av et reelt avhør i en hektisk arbeidshverdag. En annen utfordring med funnet er at det kan være vanskelig for påtalejuristene å tenke tilbake på hva de gjorde før videreutdanningen.

Samtidig ser vi at nettopp denne kompetansen på feltet etterlyses i to studier gjort i Sverige. I den ene studien til Ernberg et al. (2018) påpeker påtalemyndigheten at det er nødvendig med særskilt kompetanse i etterforskning av saker med påståtte seksuelle overgrep av barn. Det er behov for en innovativ, systematisk og objektiv tilnærming, og påtalemyndigheten i

undersøkelsen oppfordrer til videre forskning som kan bidra til å forbedre kvaliteten på etterforskningen (Ernberg et al., 2018). I en annen studie av Ernberg (2018), opplever flere av respondentene fra påtalemyndigheten at det er utfordringer knyttet til å skaffe bevis og vurdere vitneforklaringene til førskolebarn. Det etterlyses mer ekspertise innen avhør av barn, og vurdering av barns vitneforklaringer, som kan bidra til påtalemyndighetens behandling av straffesakene.

Påtalemyndighetens manglende metodikk for bevisvurdering er også nylig problematisert av Rachlew (2023). Her kritiseres påtalemyndighetens bevisvurdering av avhør på et generelt grunnlag, og ikke spesifikt om vurderinger av barns forklaringer. Artikkelen poengterer likevel at påtalemyndigheten må ha innsikt i vitnepsykologi, og ha en kunnskapsfundert metodisk tilnærming til sin bevisvurdering, for å kunne vurdere om politiets bevis er gode nok.

Det kan fremstå som at kunnskapen fra videreutdanningen har stor betydning for påtalejuristene i måten de legger frem sin bevisvurdering, men det må tas med i betraktningen at det i studien er intervjuet et lite utvalg. Det er derfor vanskelig å si noe om overføringsverdien og dermed betydningen av videreutdanningen. Likevel er betydningen av kompetanse også trukket frem i en betydelig større studie fra Ernberg et al. (2020) i Sverige med 94 respondenter fra påtalemyndigheten, der to tredjedeler av respondentene har tatt en form for videreutdanning på feltet. Majoriteten av påtalejuristene som hadde tatt videreutdanningen opplevde at de hadde tilegnet seg nok kunnskap gjennom videreutdanningen til å vurdere forklaringene til barn i overgrepssaker.

Det kan være vanskelig med en standard metodikk i vurdering av barns forklaring, men utdanning kan ha en betydning for bevisvurderingen, noe påtalejuristene i denne studien har beskrevet. Strömwall et al. (2021) skriver at forskning på rettspsykologi kan bidra til å utvikle metoder og verktøy som brukes innenfor rettsvesenet, og har blant annet bidratt til å utvikle avhørsmetodikken som benyttes for å sikre pålitelige vitneutsagn. Forskningen kan også bidra inn i det praktiske arbeidet med vurderingene av forklaringene, og den enkleste måten å få implementert forskningsbasert kunnskap er trolig gjennom utdanning.

6.2 Ivaretagelse av mistenktes/siktedes og barnets rettigheter

Rollen som avhørsleder stiller store krav til påtalejuristenes evne til å ivareta både barnets og den mistenkte/siktedes rettigheter for å sikre bevisverdien av avhøret (Riksadvokaten, 2015). Påtalejuristene i denne studien gir uttrykk for at de er i stand til å balansere dette på en hensiktfull måte, og på denne måten ivareta sitt objektivitetskrav. En kunnskapsbasert bevisvurdering av barns forklaring er like viktig for tiltaltes rettssikkerhet som for barnets (Davik, 2024, s. 7).

For å ivareta mistenktes/siktedes rettigheter er det flere av påtalejuristene i denne studien som vektlegger at barn kan påvirkes, og at påvirkningsfaktorer må kartlegges, både i forberedelsene til avhøret og ved gjennomføringen. De fleste trekker også frem viktigheten av at barnet skal gi en fri forklaring i avhør, og at det kan ha avgjørende betydning for utfallet av saken. Det kan fremstå som videreutdanningen har hatt en positiv virkning på ivaretagelse av objektivitetskravet hos flere, der to av påtalejuristene i studiet opplevde at de etter videreutdanningen har blitt mer bevisst på å undersøke det som taler for at det ikke har skjedd noe straffbart. Flere peker på at det er viktig at det er barnet som deler sin opplevelse og at det ikke skal legges føringer for barnets forklaring. En del har også tatt opp problematikken med at noen avhører stiller for mange ledende spørsmål i avhør, og det er lettere å stå i diskusjoner med avhørerne når de sitter på kunnskapen fra videreutdanningen.

Som allerede skrevet skal påtalemyndigheten også ivareta barns rettigheter. Alle påtalejuristene i denne studien beskriver at de hadde for høye forventninger til hva barnet kunne gi av detaljer tidligere, og at de har senket kravene sine etter videreutdanningen. Det gjelder spesielt de minste barna. Flere påtalejurister i studien til Azad og Leander (2012) støtter det synet, og mener det kan være problematisk med fokus på detaljer da barn i 3-5 års alderen ikke gir detaljerte forklaringer. Barn gir heller ikke flere detaljer selv om barnet er utsatt for gjentagende overgrep. På bakgrunn av det synes ikke påtalejuristene i studien at kravet om detaljer skal brukes som en troverdighetsfaktor i rettens vurdering av små barns forklaringer (Azad & Leander, 2012). Flere av påtalejuristene i denne studien sier i tillegg at de har fått et økt fokus på at barn skal bli hørt ut fra deres alder og utvikling, noe som samsvarer med retningslinjene i Barnekonvensjonen (Barnekonvensjonen, 1989). At beviskravet senkes kan på en side utfordre rettighetene til mistenkte/siktede ved at beviskravet senkes. Likevel fremstår det ikke som at dette er tilfelle, da deltakerne uttrykte at de er opptatt av å inneha nok opplysninger for at det enkelte straffebudet skal være oppfylt. Majoriteten av

deltakerne uttrykte også at det trengs støttebevis i tillegg til barnets forklaring for at det skal tas ut tiltale.

Til tross for at deltakerne gir uttrykk for at de kan ivareta både siktedes/mistenktes rettigheter samtidig med barnets, er det nettopp mangel på objektivitet hos påtalemyndigheten som ofte blir trukket frem som årsak i straffesaker der det er begått alvorlig feil (Riksadvokaten, 2018). Som tidligere nevnt er sjeldent forsvareren til stede under gjennomføring av tilrettelagte avhør. I de tilfellene de er til stede, uttrykker flere av påtalejuristene at de opplever dette som positivt. Én av påtalejuristene opplever å bli mer skjerpet, og at forsvarer blir en påminner om objektivitetskravet. En annen påtalejurist opplever det som positivt at forsvarer kan stille kritiske spørsmål da de ofte kan ha en annen synsvinkel. Det at forsvarer ikke er til stede under avhørene, kan gjøre det mer utfordrende å være objektiv i bevisvurderingen. Dette ble problematisert av Advokatforeningen da påtalejuristene tok over ansvaret for avhør av barn. Advokatforening uttalte seg i forarbeidet til ny forskrift fra Justis- og beredskapsdepartement (2014-2015) der de peker på at påtalemyndigheten ikke er i stand til å ivareta rettighetene til mistenkte/siktede på samme måten som en dommer, ettersom påtalemyndigheten er en part i saken. Advokatforeningen poengterer at påtalemyndigheten vil ha en større interesse av utfallet av saken, og vurdere avhøret fra påtalemyndighetens ståsted, bevisst eller ubevisst (Justis- og beredskapsdepartement, 2014-2015, s. 45).

Selv om deltakerne har vært innom flere momenter som har betydning for objektiviteten, er det ikke gått i dybden på dette temaet, så studien kan ikke gi et entydig bilde på hvorvidt påtalejuristene er i stand til å ivareta rettigheten til mistenkte/siktede på en god måte etter gjennomført videreutdanning. Det kreves ytterligere undersøkelser/forskning for å se om påtalemyndigheten ivaretar objektivitetskravet på en hensiktsmessig måte når barn avhøres.

Det må også påpekes at selv om påtalejuristene beskriver at de legger mer vekt på barnets forklaring i sin bevisvurdering, kan det være at svarene er «pyntet» på under intervjusituasjonen for at påtalejuristene skulle fremstå i et bedre lys. Det er ikke gitt at dette forekommer i en reell bevisvurdering når mye står på spill, og det er risiko for at uskyldige kan bli dømt på bakgrunn av påtalejuristens vurdering.

6.3 Introduksjon til forklaring

I sin beskrivelse av bevisvurderingen, fremstår det som at påtalejuristene er oppmerksomme på muligheten og risikoen for at barn kan påvirkes i avhørssituasjonen, slik det er beskrevet i

funnene. Samtidig påpeker flere at det er utfordringer knyttet til hvordan saken blir presentert for barnet under avhøret, og en av påtalejuristene sier at det er den vanskeligste vurderingen.

For at saken kan introduseres for barnet på en hensiktsmessig måte er det viktig med en grundig informasjonsinnhenting i forberedelsene til avhøret, noe Riksadvokaten (2021a) trekker frem ved gjennomgang av barnehagesakene. Det er derfor nødvendig å kartlegge kilden til informasjonen (Riksadvokaten, 2021a). De fleste påtalejuristene beskriver i studien at barn kan være påvirket av andre voksne i forkant av avhøret, og snakker om viktigheten av å kartlegge hvordan informasjonen kom frem, og hvilke spørsmål barnet er stilt. En av påtalejuristene sier at det er viktig å vite om inngangsverdien til saken er pålitelig.

Riksadvokaten (2021a) påpeker videre i sin rapport om barnehagesakene at det er et forbedringspotensial i gjennomføring av avhørene ved at barnet må få tilstrekkelig informasjon om hvorfor de er på Barnehuset. Det fremgår ikke om det er påtalejurister med eller uten videreutdanningen som har fulgt de tilrettelagte avhørene i rapporten, men det fremstår som at påtalejuristene i denne studien deler synet til Riksadvokaten. Flere har fått økt kunnskap om avhør av barn så de kan forsvare hvorfor barn, spesielt små barn, må få mer konkret kontekst når de avhøres. De trekker også frem at barn har en rett til å vite hvorfor de er i avhør på lik linje med voksne, noe som følger av påtaleinstruksen 8-10. Der står det at vitner skal gjøres kjent med hva det ønskes forklaring om (Påtaleinstruksen, 1985).

Riksadvokaten skriver at grunnen til at barn ikke får god nok informasjon innledningsvis, kan henge sammen med en tidligere oppfatning om at avhøret får større bevisverdi dersom barnet selv introduserer det straffbare forholdet (Riksadvokaten, 2021a). Likevel er det noen av påtalejuristene i studien som opplever at kontekstinnføring kan bli problematisert, fra blant annet forsvarer, ved at det legges en forventning til hva barnet skal forklare seg om i avhøret. Det kan også bli et tema i retten som vil påvirke bevisverdien av barnets forklaring. Til tross for dette gir mange av påtalejuristene i studien uttrykk for at barnet må settes inn i kontekst, og at avhøret kan ødelegges dersom barnet får for lite konkret informasjon.

Viktigheten av god informasjon blir tatt frem i en rapport fra Forandringsfabrikken (2019), som er et kunnskapssenter for innhenting, oppsummering og formidling av erfaringer og råd fra barn og unge rundt i Norge. I rapporten har de undersøkt opplevelsen til 130 barn som har vært i avhør. De aller fleste hadde opplevd vold eller overgrep fra familie, slekt eller nettverk. Mange opplevde avhørssituasjonen som utrygg, noe som gjorde det vanskelig for dem å fortelle alt, eller nok, om de vonde opplevelsene. Barn som fikk tydelig informasjon og

opplevde et godt samarbeid, var i større grad i stand til å dele det de hadde opplevd (Forandringsfabrikken, 2019). Dette underbygges av Malloy et al. (2007) som viser at god informasjon i forkant av avhøret kan redusere stress hos barnet, som igjen kan tilrettelegge for at barnet husker informasjon bedre, og kan gi en bedre og mer sannferdig forklaring.

Det fremstår som at videreutdanningen har gjort flere av påtalejuristene tryggere i at barn skal få informasjon om hvorfor de er på Barnehuset, og hva de skal forklare seg om. Dette kan minske stressnivået til barnet og øke sannsynligheten for at barnet kan dele sin opplevelse.

6.4 Prioriteringer/stoppe i tide

Funnene viser at påtalejuristene har blitt tydeligere på prioriteringer i avhøret, der én av deltakerne opplever at det i noen avhør brukes for lang tid på temaer som ikke er relevant for saken. Utfordringer med prioriteringer vises i en gjennomgang av sekvensielle avhør ved norske Barnehus (Baugerud et al., 2020). Studien viser at avhør av små barn ofte er lange, og at det stilles for mange spørsmål i både kontaktetableringen og den videre forklaringen, som kan føre til at barna bruker opp sin oppmerksomhet og kognitive kapasitet (Baugerud et al., 2020).

En del av påtalejuristene i denne studien opplever at viktige og vanskelige spørsmål spares til slutt i avhøret, når konsentrasjonen og den kognitive kapasiteten til barnet er brukt opp. Påtalejuristene har en opplevelse av at viktige spørsmål som stilles på slutten av et avhør kan gå utover svaret barnet gir, noe som underbygges av tidligere erfaringer fra avhør av små barn i studien til Davik og Langballe (2013). Studien viser at spørsmål som stilles når barn er slitne, kan resultere i tilfeldige og mindre nøyaktige svar. Barn kan også begynne å trekke seg på ting de tidligere har forklart, eller unnlate å svare, fordi de opplever spørsmålene som vanskelig eller uforståelige. De kan også få en opplevelse av å ikke bli trodd (Davik & Langballe, 2013).

Forskning viser at det er avgjørende for utfallet av saken er at barnet ikke trekker tilbake forklaringen sin på et senere tidspunkt (Duron, 2018). Da kan det være problematisk at bistandsadvokater og forsvarer vil stille for vanskelige spørsmål til barnet, som en av påtalejuristene har erfaring med. Det var også over halvparten av påtalejuristene som etter videreutdanningen fikk en ny bevissthet om å stoppe i tide, og at de tidligere kunne «presse» gjennom vanskelige spørsmål, slik en av påtalejuristene uttrykker det. Påtalejuristen er leder av avhøret og er den som har det siste ordet i hvilke spørsmål barnet skal få. Funnet kan tyde

på at barn kan få stilt for vanskelige spørsmål i avhøret, noe som kan gå ut over bevisverdien av forklaringen.

De fleste har i tillegg fått et økt fokus på å tilrettelegge for at avhørssituasjonen skal treffe det enkelte barnet på best mulig måte, og gi barnet mulighet til å forklare seg. De har også fått et økt fokus på god informasjonsinnhenting om barnets språklige ferdigheter og kognitive fungering i forkant av avhøret. Gode forberedelser til avhøret er helt essensielt da spørsmål som stilles barnet skal tilpasses det enkelte barnet (Langballe & Davik, 2017). Viktigheten av god informasjonsinnhenting om barnet i forkant av avhøret blir også påpekt av (Riksadvokaten, 2021a) i sin rapport om barnehagesakene. Informasjonsinnhenting påvirker kvaliteten på avhøret, og hvis det ikke er innhentet nok informasjon om barnets språklige ferdigheter og kognitive evner kan det påvirke den videre etterforskningen av saken. Hvis det er god kunnskap om barnets fungering og språk vil det gi avhører bedre forutsetninger for å tilrettelegge for barnet (Riksadvokaten, 2021a).

En del av påtalejuristene opplever også at de har blitt bedre sparringspartnere for avhører etter videreutdanningen, og at de møtes på et likere kunnskapsgrunnlag i diskusjoner rundt hvilke spørsmål barnet skal få i avhøret. Det kan ha betydning for informasjonsinnhenting i avhøret, noe som støttes av en studie fra Australia (Burrows et al., 2013). I studien til Burrows et al. (2013) påpekes det at avhør av barn ofte kritiseres for å inneholde for lite relevant informasjon om hendelsen, og for å være for langvarige. Derfor er det undersøkt om påtalemyndighetens involvering kan ha en effekt. Avhørere som fikk veiledning fra påtalejurister i forberedelsene til avhøret samlet inn mer informasjon av betydning for påtaleavgjørelsen og fokuserte mindre på irrelevante detaljer.

Det virker som det barnefaglige perspektivet har fått større plass i bevisvurderingen til påtalejuristene etter videreutdanningen, noe som kan tilrettelegge bedre for at barn skal få mulighet til å forklare seg i avhøret. Det kan igjen styrke bevisverdien og påliteligheten av barnets forklaring.

6.5 Gjentatte avhør

I sin beskrivelse har flesteparten av påtalejuristene fått økt kunnskap om barrierer som forhindrer barnets forklaring, som eksempelvis lojalitet overfor foreldre hvis det er omsorgspersonen som er overgriper, og at barn kan bruke lang tid på å fortelle om overgrep. Tankene påtalejuristene har om barrierer, understøttes av tidligere forskning som allerede

beskrevet. Barrierer som frykt og skam kan føre til at det kan ta flere år før barn forteller om overgrep (Steine et al., 2016). En studie viser at flesteparten av voksne som ble utsatt for overgrep i barnealder aldri har fortalt om overgrepene til noen (London et al., 2005). Studier har i tillegg vist at barn kan unngå å svare på spørsmål om overgrep, eller benekte at det har skjedd, selv der det finnes bevis på det motsatte (Landberg et al., 2023; Leander, 2010; Leander et al., 2005).

Til tross for at det var en noe nyansert oppfatning av gjentagende avhør, fremstår deltakerne positive til det i saker der det oppfattes som nødvendig, og flere har gode erfaringer med gjentatte avhør i saker de har ført for retten. En del har beskrevet saker der det blant annet har kommet frem viktige momenter for å avdekke om barnet har levd i et regime. Én har også opplevd at barnet nektet i de første avhørene, på tross av tekniske bevis som viste noe annet. Barnet kom med mer informasjon etter hvert som barnet ble avhørt flere ganger.

Flere av deltakerne gir uttrykk for at den beste bevisverdien kommer i det første avhøret, og at politiet ikke har kontroll på samtaler barnet har i mellomtiden. Påtalejuristene reflekterer over at barnet kan bli påvirket av noen i tiden mellom avhørene, og at det er grunnen til at det tilkommer mer informasjon. Motstanden mot gjentagende avhør kan ha en sammenheng med straffesaker som har gått galt, som tidligere beskrevet, og tidligere forskning på feltet som viser at barn er lett påvirkelige, spesielt hvis de blir stilt gjentagende spørsmål om en hendelse (Ceci & Bruck, 1993; Ceci & Bruck, 1995). Studier viser også at barns fortellinger ikke er like konsistente over tid (Baugerud et al., 2014; La Rooy et al., 2009). Det kan skape utfordringer med påliteligheten til barnets forklaring, og vanskeliggjøre påtalejuristenes bevisvurdering, noe som påtalejuristene i denne studien trekker frem. Dette er også lagt vekt på av påtalemyndigheten i andre land, og hos påtalemyndigheten i USA spiller det en vesentlig rolle at barnets forklaring er konsistent i påtalejuristenes vurdering av bevists styrke (Fessinger et al., 2024). Studien til Martschuk et al. (2024) viser at det er større sannsynlighet for at det tas ut tiltale dersom fornærmede opprettholder forklaringen sin gjennom hele etterforskningen i saker med seksuelle overgrep.

Samtidig var det i utarbeidelse av ny forskrift for avhør av barn og unge, en utbredt oppfatning i fagmiljøet at flere avhør er hensynsfullt overfor barnet, da barnet får anledning til å opparbeide tillit til avhører over tid (Justis- og beredskapsdepartement, 2014-2015). Dette kan ses i en studie fra Sverige, der de undersøker avhør av 27 barn (Leander, 2010). Til tross for at sakene inneholdt bilde og videobevis av overgrepene barna var utsatt for, benektet barna likevel for at de var utsatt for overgrep i det første avhøret. Barna ble avhørt tre ganger over

en tidsperiode, og det ble rapporterte flere detaljer om de seksuelle hendelsene etter hvert som barnet ble trygget på avhører. Det var også mindre tegn til benektelser om overgrep jo flere ganger barna ble avhørt (Leander, 2010). Forskning viser også at barn kan være i stand til å gjengi samme hendelse, flere ganger, over en tidsperiode (Fivush, 1993).

Til tross for at gjentakende avhør kan ha stor nytte for barnet, problematiserte noen av påtalejuristene at gjentakende avhør må planlegges godt, slik at barnet ikke opplever at de blir stilt de samme spørsmålene. Hvis det stilles gjentakende spørsmål i nye avhør må det forklares for barnet, så ikke barnet har en opplevelse at det den har fortalt tidligere er feil. Barnet kan da som et resultat endre på det den tidligere har forklart (Melinder, 2011).

Det fremstår som at gjentakende avhør av barn kan skape utfordringer i bevisvurderingen, samtidig som det også kan frembringe ny informasjon til barnets forklaring. Det kunne vært hensiktsmessig med ytterligere kartlegging av hvordan det best kan tilrettelegges for at beisverdien av barns forklaringer blir sikret i gjentatte avhør.

6.6 Fremlegging av barnets forklaring som bevis i retten

Påtalejuristene har ulike måter å presentere barnets forklaring som et bevis i retten. Flere sier at de tidligere spilte av avhøret uten å presentere rammene rundt.

Etter videreutdanningen har alle påtalejuristene tatt i bruk ny kunnskap i fremleggelsen av det tilrettelagte avhøret. Flere av påtalejuristene har fått økt forståelse for at de må forklare hva et tilrettelagt avhør er, og opplyse retten om metodikken som blir brukt. De forklarer også veivalg som er tatt underveis i etterforskningen, og hva som er gjort i forberedelsene til avhøret. Flere tar med forskningsbasert kunnskap på feltet og fenomenkunnskap, som kunnskap om barrierer, når de legger frem barnets forklaring i retten. En del av påtalejuristene uttrykker også at de må opplyse retten om eventuelle faktorer som kan ha påvirket barnets forklaring, og hvorfor barn er forberedt på ulik måte med tanke på alder og utvikling.

Den nye kunnskapen påtalejuristene har tilegnet seg er nettopp det dommerne i studien til Davik (2019) etterlyste. De ga uttrykk for at aktor sjeldent presenterte avhøret, og ønsket opplysninger som gir en bedre forståelse av avhøret, avhørers metodevalg, og de vurderingene som er tatt underveis i avhøret og i forberedelsene i forkant. De fleste dommerne ga uttrykk for at det er uproblematisk for dem selv, men at det kan ha større betydning for

meddommerne. Mange av dommerne opplyser også at de har manglende kunnskap om vitnepsykologi, forskning på feltet og kunnskap om små barn (Davik, 2019).

Funnen i studien viser at alle påtalejuristene bemerket betydningen av kontaktetableringsfasen, og viktigheten av å spille av fasen i retten. De fleste var ikke bevisste viktigheten av denne fasen før videreutdanningen. I studien til Davik (2019) var det få av dommerne som hadde kunnskap om formålet med kontaktetableringsfasen, og den ble kritisert for å vare for lenge. Det kan tyde på at ikke alle rettens aktører har forståelse for viktigheten av denne fasen, noe som kan ha betydning for dommere når de skal vurdere påliteligheten av barnets videre forklaring, noe som underbygges av forskning. Sternberg et al. (1997) har undersøkt at en god kontaktetablering, med bruk av åpne spørsmål, kan ha betydning for korrektheten av barnets videre forklaring. Kontaktetableringen kan også øke mengden av detaljer barnet kommer med når de forklarer seg om det straffbare.

Funnen tyder på at påtalejuristene ønsker å framlegge barnets forklaring i retten på en slik måte at dommerne skal være i stand til å vurdere barnets forklaring på lik linje med dem selv. Samtidig ga påtalejuristene uttrykk for at forsvarer problematiserer forklaringen til barn ved å poengtere at barn ikke er til å stole, og ofte lyver. Det er også flere av påtalejuristene som opplever at tallgjengivelser og fantasi hos barnet kan bli problematisert i retten. De opplever også at forsvarer utfordrer ledende spørsmål som er stilt i avhør. Siden det er påtalemyndigheten som fører saken for retten har de et ansvar for å bidra til at barns forklaringer vurderes på en realistisk måte (Ertzeid, 2019, s. 178). Påtalejuristene i studien er i større grad i stand til å parere det forsvarerne poengterer med forskning om at barn heller underkommuniserer eller benekter overgrep, og at det barn formidler ikke alltid er velformulerte setninger. Flere tenker også at det er helheten av avhøret som teller og ikke noen få ledende spørsmål som er stilt.

Selv om det er utfordringer med barns forklaringer, som at barn kan påvirkes av voksne de er i samtaler med, har likevel rettssystemet en forpliktelse til å være likeverdig og rettfærdig for alle, inkludert barn. Dette prinsippet er forankret i internasjonale menneskerettighetskonvensjoner, spesielt FNs barnekonvensjon, som Norge har ratifisert (Barnekonvensjonen, 1989). Flere studier peker på at retten ikke tar barnets alder i betraktningen når forklaringen ble vurdert som bevis (Azad & Leander, 2012; Back et al., 2013; Ernberg et al., 2016). I tidligere saker som har fått et feilaktig utfall er det blant annet på bakgrunn av feilaktig bevisbedømmelse (Bratholm & Eskeland, 2008). For at dommere skal være i stand til å foreta en grundig bevisbedømmelse og ta et selvstendig standpunkt i

sakene er de avhengige av at det gjøres på riktige premisser. Da må påtalemyndigheten være i stand til å opplyse retten om forskning på feltet, og økt kompetanse kan være en bidragsyter til det formålet. I beskrivelsene sine fremstår det som påtalejuristene har flere positive opplevelser i retten ved bruk av kunnskap fra videreutdanningen, og en del trekker frem saker der de har opplevd at retten har lagt mer vekt på barnets forklaring når påtalejuristene har fremlagt oppdatert forskning. Det kan tyde på at videreformidling av kunnskapen kan gi retten en bedre forutsetning for å vurdere barns forklaringer.

7.0 AVSLUTNING

Denne studien har utarbeidet et kunnskapsgrunnlag om hvordan påtalejurister med videreutdanning i ledelse av tilrettelagte avhør, vurderer et barns forklaring, og hvordan barnets forklaring brukes som bevis i retten. Det er benyttet åtte kvalitative intervjuer for å belyse studiens problemstilling

I sine besvarelser beskriver påtalejuristene viktigheten av kunnskapen fra videreutdanningen, og at de har fått en større forståelse og trygghet i rollen. De har fått økt fokus på metodikken og de ulike fasene av avhøret, og betydningen av disse for å sikre god kvalitet i avhøret og styrke påliteligheten av barns forklaring. To faser som tillegges vekt er forberedelsesfasen og kontaktetableringsfasen, og hvilken betydning fasene har for å tilrettelegge så barnet skal få mulighet til å forklare seg i avhøret ut fra alder og utvikling. De trekker også frem at barnet må føle seg trygg i avhørssituasjonen slik at barnet er i stand til å dele sin opplevelse, og flere har sett positive effekter av gjentatte avhør. Flere av påtalejuristene uttrykker at barna må få spørsmål de har forutsetninger for å svare på, slik at bevisverdien av avhøret ikke svekkes.

Påtalejuristene beskriver ulike momenter som bidrar til å balansere ivaretagelse av både mistenkte/siktedes rettigheter og barnets rettigheter. De har en bevissthet om at barnet kan påvirkes i samtaler barnet har med voksne, både i forkant og under gjennomføringen av avhøret. Påvirkning har en betydning for vurderingen av forklaringen, og det tyder på at påtalejuristene søker å aktivt forholde seg til objektivitetskravet. Flere har også en positiv holdning til at forsvarer kan være til stede under gjennomføring av avhøret for å ivareta mistenkte/siktedes rettigheter. Samtidig fremstår det som videreutdanningen har gitt en større forståelse for hva barn er i stand til å forklare seg om, og flere av påtalejuristene har fått større forståelse av detaljnivå og begrepsforståelse, spesielt med de minste barna, og de forsøker å møte barna på deres nivå. Funnene fra studiet kan tyde på at påtalejuristene, med kunnskap fra videreutdanningen, har senket forventningene for hva et barn er i stand til å formidle. Dette står i motsetning til påtalejurister i Sverige som synes førskolebarns forklaringer kan være forvirrende og vanskelig å håndtere, som beskrevet under tidligere forskning.

Det påpekes at barnets forklaring som regel ikke kan stå alene som bevis, og at det krever støttebevis, som tyder på at påtalejuristene også har et bevisst forhold til det strenge beviskravet i straffesaker. Selv om det som regel kreves støttebevis har flere opplevd å gå i retten med kun barnets forklaring som bevis. Det er ikke alle i denne studien som har brukt begrepene troverdighet og pålitelighet, men heller beskrevet hva de vektlegger i vurderingene.

De som har beskrevet betydning av begrepene legger vekt på at det er påliteligheten av forklaringen som skal vurderes, og ikke om personen fremstår troverdig. Ingen av påtalejuristene har lagt inngående vekt på om barnet uttrykker følelser i sine forklaringer. Det står i motsetning til tidligere forskning på påtalemyndighetens vurderinger, som viser at barns følelser påvirker om de fremstår som troverdige eller ikke.

Påtalejuristene trekker også frem at de tar med seg kunnskapen til retten når de aktorerer saker. Mange av påtalejuristene har fått forståelse for at det tilrettelagte avhøret må presenteres, slik at retten får forståelse av hva som kan forventes av barnets forklaring ut fra alder og kognitivt nivå. De har økt fokus på å opplyse retten om vurderingene som er foretatt i forberedelsene til avhøret og ved gjennomføringen av avhøret. Flere påtalejurister trekker frem bruk av sakkyndig vitne som kan belyse utfordringene ytterligere, og flere har sett betydningen av det etter videreutdanningen. Alle har fått større bevissthet om at kontaktetableringsfasen skal spilles av i retten, spesielt der små barn forklarer seg. De understreker viktigheten av fasen for å kunne vurdere innholdet i barnets videre forklaring.

Som nevnt tidligere ble det ikke stilt et formelt krav om utdanning da ansvaret for ledelse av tilrettelagte avhør ble overført til påtalemyndigheten. Denne studien kan ikke si noe om hvordan påtalejurister uten videreutdanning vurderer barns forklaring som bevis, og det er ikke sikkert studien har en overføringsverdi til påtalejurister med videreutdanningen da det er et lite utvalg som er intervjuet. Et av hovedfunnene i studien er likevel at påtalejuristene opplever at de har blitt bedre i stand til å vurdere barnets forklaring etter videreutdanningen. Som tidligere beskrevet fremstår det som videreutdanningen har fylt et kunnskapshull hos påtalejuristene, og at den har ført til at de har en større trygghet og forståelse for rollen som avhørsleder. Studien kan bidra med å belyse viktigheten av økt kompetanse, slik at bevisvurderingene av barns forklaringer baseres på oppdatert kunnskap på feltet.

Feltet trenger videre undersøkelser for at strafferettssystemet skal være bedre rustet i møte med barn, spesielt de minste barna. Tilsvarende undersøkelse av avhørsledere uten videreutdanning, vil kunne gi et tydeligere bilde av om videreutdanningen tilfører en betydelig økt kompetanse til påtalejuristene, og dermed om videreutdanningen bør være et krav til påtalejurister som skal være avhørsledere i tilrettelagte avhør.

Total antall ord: 21 929.

Litteraturliste

- Alaggia, R., Collin-Vézina, D. & Lateef, R. (2019). Facilitators and barriers to child sexual abuse (CSA) disclosures: A research update (2000–2016). *TRAUMA, VIOLENCE, & ABUSE*, 20(2), 260-283. <https://doi.org/https://doi.org/10.1177/1524838017697312>
- Albrechtsen van der Hagen, M., Stridbeck, U. & Melinder, A. (2018). Før samtaler på godt og vondt. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 16(4), 337-351. <https://doi.org/https://doi.org/10.18261/issn.0809-9553-2018-04-06>
- Andenæs, J. (2009). *Norsk straffeprosess* (4. utg.). Universitetsforlaget
- Azad, A. & Leander, L. (2012). Experts' beliefs about child testimony: Do they match the research or the recommendations? *Nordic psychology*, 64(4), 258-271. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/19012276.2012.768032>
- Back, C., Gustafsson, P. A. & Berterö, C. (2013). Sexually Abused Children—Prosecutors' Experiences of their Participation in the Legal Process in Sweden. *Psychiatry, psychology and law*, 20(2), 273-283. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/13218719.2012.666017>
- Barnekonvensjonen. (1989). *Konvensjon om barnets rettigheter* (20-11-1989 nr 1 Multilateral). FN. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30/KAPITTEL_8#KAPITTEL_8
- Baugerud, G. A., Johnson, M. S., Hansen, H. B. G., Magnussen, S. & Lamb, M. E. (2020). Forensic interviews with preschool children: An analysis of extended interviews in Norway (2015-2017). <https://doi.org/https://doi.org/10.1002/acp.3647>
- Baugerud, G. A., Magnussen, S. & Melinder, A. (2014). High accuracy but low consistency in children's long-term recall of a real-life stressful event. *Journal of experimental child psychology*, 126, 357-368. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.jecp.2014.05.009>
- Bjerknes, O. T. & Fahsing, I. (2024). *Etterforskning. Prinsipper, metoder og praksis* (2 utg. utg.). Fagbokforlaget: Vigmostad & Bjørke AS.
- Bornø Jensen, A. M. & Vallgård, S. (2021). *Forskningsmetoder i folkesundhetsvidenskap* (6. utgave. utg.). Munksgaard.
- Bratholm, A. & Eskeland, S. (2008). Rettsikkerhet og justismord. I S. Eskeland & A. Bratholm (Red.), *Justismord og rettsikkerhet* (s. 216-226). Universitetsforlaget.
- Brewer, K. D., Rowe, D. M. & Brewer, D. D. (1997). Factors related to prosecution of child sexual abuse cases. *Journal of Child Sexual Abuse*, 6(1), 91-111. https://doi.org/https://doi.org/10.1300/J070v06n01_07
- Bruck, M. & Melnyk, L. (2004). Individual differences in children's suggestibility: a review and synthesis. *Appl. Cognit. Psychol*, 18(8), 947-996. <https://doi.org/https://doi.org/10.1002/acp.1070>
- Bukve, O. (2021). *Forstå, forklare, forandre* (2. utgave. utg.). Universitetsforlaget.
- Bunting, L. (2008). Sexual offences against children: An exploration of attrition in the Northern Ireland criminal justice system. *Child abuse & neglect*, 32(12), 1109-1118. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2008.09.002>
- Bunting, L. A. (2014). Exploring the influence of reporting delay on criminal justice outcomes: Comparing child and adult reporters of childhood sexual abuse. *Journal of Child Sexual Abuse*, 23(5), 577-594. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/10538712.2014.920457>
- Burrows, K. S. & Powell, M. (2014a). Prosecutors' perspectives on clarifying terms for genitalia in child sexual abuse interviews. *Australian Psychologist*, 49(5), 297-304. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/ap.12068>
- Burrows, K. S. & Powell, M. (2014b). Prosecutors' recommendations for improving child witness statements about sexual abuse. *Policing and Society*, 24(2), 189-207. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/10439463.2013.784305>
- Burrows, K. S., Powell, M. & Anglim, J. (2013). Facilitating child witness interviewers' understanding of evidential requirements through prosecutor instruction. *International Journal of Police Science & Management*, 15(4), 263-272. <https://doi.org/https://doi.org/10.1350/ijps.2013.15.4.316>

- Cashmore, J., Taylor, A. & Parkinson, P. (2020). Fourteen-year trends in the criminal justice response to child sexual abuse reports in New South Wales. *Child maltreatment*, 25(1), 85-95.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1177/1077559519853042>
- Castelli, P. & Goodman, G. S. (2014). Children's perceived emotional behavior at disclosure and prosecutors' evaluations. *Child Abuse Neglect*, 38(9), 1521-1532.
<https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1016%2Fj.chiabu.2014.02.010>
- Ceci, S. J. & Bruck, M. (1993). Suggestibility of the Child Witness: A Historical Review and Synthesis. *Psychological Bulletin*, Vol 113(No. 3), 403-439.
<https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1037/0033-2909.113.3.403>
- Ceci, S. J. & Bruck, M. (1995). *Jeopardy in the courtroom : a scientific analysis of children's testimony*. American Psychological Association.
- Cross, T. P., De Vos, E. & Whitcomb, D. (1994). Prosecution of child sexual abuse: Which cases are accepted? *Child abuse & neglect*, 18(8), 663-677.
[https://doi.org/https://doi.org/10.1016/0145-2134\(94\)90016-7](https://doi.org/https://doi.org/10.1016/0145-2134(94)90016-7)
- Cross, T. P., Ernberg, E. & Walsh, W. A. (2020). The Criminal Justice Response to Child and Youth Victimization. I R. Geffner, J. W. White, L. K. Hamberger, A. Rosenbaum, V. Vaughan-Eden & V. I. Vieth (Red.), *Handbook of Interpersonal Violence and Abuse Across the Lifespan: A project of the National Partnership to End Interpersonal Violence Across the Lifespan (NPEIV)* (s. 1-32). Springer International Publishing. https://doi.org/https://doi.org/10.1007/978-3-319-62122-7_295-1
- Cross, T. P. & Whitcomb, D. (2017). The practice of prosecuting child maltreatment: Results of an online survey of prosecutors. *Child abuse & neglect*, 69, 20-28.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.04.007>
- Davik, T. (2019). "Det er jo vanskelig nok med voksne". *En studie om dommeres bevisvurdering i saker om vold og seksuelle overgrep hvor barn i førskolealder er fornærmet eller vitner* [Masteroppgave, Universitetet i Oslo]. <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-72172>
- Davik, T. (2024). *Tones ti bud. Tilrettelagte avhør av barn i saker om vold og seksuelle overgrep*.
- Davik, T. & Langballe, Å. (2013). «Du får bare gjøre så godt du kan»—Utfordringer og dilemmaer ved avhør av barn i førskolealder. *Lov og rett*, 52(1), 3-20.
<https://doi.org/https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3061-2013-01-02>
- Duron, J. F. (2018). Legal decision-making in child sexual abuse investigations: A mixed-methods study of factors that influence prosecution. *Child abuse & neglect*, 79, 302-314.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.02.022>
- Eldred, L. M., Gifford, E. J., McCutchan, S. A. & Sloan, F. A. (2016). Factors predicting prosecution of child maltreatment cases. *Children and youth services review*, 70, 201-205.
<https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1016%2Fj.childyouth.2016.09.025>
- Ernberg, E. (2018). *There was nothing but her story: Prosecution of alleged child sexual abuse of preschoolers* [Doctoral thesis, Göteborgs universitet. Samhällsvetenskapliga fakulteten]. <http://hdl.handle.net/2077/57715>
- Ernberg, E. & Landström, S. (2016). To prosecute or not to prosecute: Law students' judicial decisions in CSA cases. *Scandinavian journal of psychology*, 57(1), 30-35.
<https://doi.org/https://psycnet.apa.org/doi/10.1111/sjop.12261>
- Ernberg, E., Magnusson, M. & Landstrom, S. (2018). Prosecution of Child Sexual Abuse Cases Involving Preschool-Aged Children: A Study of Swedish Cases from 2010 to 2014. *Journal of Child Sexual Abuse*, 27(7), 832-851.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1080/10538712.2018.1501786>
- Ernberg, E., Magnusson, M. & Landström, S. (2020). Prosecutors' experiences investigating alleged sexual abuse against pre-schoolers. *Psychology, Crime & Law*, 26(7), 687-709.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1080/1068316X.2019.1709639>
- Ernberg, E., Tidefors, I. & Landström, S. (2016). Prosecutors' reflections on sexually abused preschoolers and their ability to stand trial. *Child Abuse Negl*, 57, 21-29.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.06.001>

- Ertzeid, A. M. (2019). Realistiske bevisforventninger og bevisvurderinger i saker om mishandling og overgrep II. K. E. Sæther, K. A. Kvande, R. Torgersen & U. Stridbeck (Red.), *Straff og frihet: Til vern om den liberale rettsstat. Festeskrift til Tor-Aksel Busch* (s. 167-181). Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Fessinger, M. B., McAuliff, B. D., Aronson, E. & McWilliams, K. (2024). Attorneys' experiences, perceptions, and plea recommendations in child sexual abuse cases. *Law and human behavior*, 48(1), 13-32. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1037/lhb0000551>
- Fitzgerald, J. (2006). *The attrition of sexual offences from the New South Wales criminal justice system*. NSW Bureau of Crime Statistics and Research Sydney.
- Fivush, R. (1993). Developmental perspectives on autobiographical recall. I G. S. Goodman & B. L. Bottoms (Red.), *Child victims, child witnesses : understanding and improving testimony* (s. 1-25). Guilford Press.
- Forandringsfabrikken. (2019). *Rett og sikkert: Om anmeldelse, avhør i barnehus og rettsak. Fra unge utsatt for vold eller overgrep*. Forandringsfabrikken. <https://forandringsfabrikken.no/wp-content/uploads/2023/11/Rett-og-sikkert-2019.pdf>
- Gamst, K. T. (2017). *Profesjonelle barnesamtaler: å ta barn på alvor* (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Gamst, K. T. & Langballe, Å. (2004). *Barn som vitner: en empirisk og teoretisk studie av kommunikasjon mellom avhører og barn i dommeravhør: utvikling av en avhørsmetodisk tilnærming* [Doktorgradavhandling, Universitetet i Oslo].
- Goodman, G. S., Bottoms, B. L., Schwartz-Kenney, B. M. & Rudy, L. (1991). Children's testimony about a stressful event: Improving children's reports. *Journal of Narrative and life history*, 1(1), 69-99. <https://doi.org/https://doi.org/10.1075/jnlh.1.1.05chi>
- Goodman, G. S., Ghatti, S., Quas, J. A., Edelstein, R. S., Alexander, K. W., Redlich, A. D., Cordon, I. M. & Jones, D. P. (2003). A prospective study of memory for child sexual abuse: New findings relevant to the repressed-memory controversy. *Psychological science*, 14(2), 113-118. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/1467-9280.01428>
- Goodman, G. S., Goldfarb, D. A., Chong, J. Y. & Goodman-Shaver, L. (2014). Children's eyewitness memory: the Influence of cognitive and socio-emotional factors. *Roger Williams UL Rev.*, 19, 476.
- Goodman, G. S. & Melinder, A. (2007). Child witness research and forensic interviews of young children: A review. *Legal and Criminological Psychology*, 12, 1-19. <https://doi.org/https://doi.org/10.1348/135532506X156620>
- Goodman, G. S., Quas, J. A., Bulkley, J. & Shapiro, C. (1999). Innovations for child witnesses: A national survey. *Psychology, Public Policy, and Law*, 5(2), 255. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1037/1076-8971.5.2.255>
- Granhag, P. A. (2001). *Vitnespsykologi*. Studentlitteratur.
- Gudjonsson, G. H. (2013). Interrogative Suggestibility and Compliance. I A. M. Ridley, F. Gabbert & D. J. La Rooy (Red.), *Suggestibility in legal contexts : psychological research and forensic implications* (s. 45-63). Wiley-Blackwell.
- Hagborg, J. M., Strömwall, L. A. & Tidefors, I. (2012). Prosecution rate and quality of the investigative interview in child sexual abuse cases. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 9(2), 161-173. <https://doi.org/https://doi.org/10.1002/jip.1356>
- Hartley, D. J., Mullings, J. L. & Marquart, J. W. (2013). Factors impacting prosecution of child sexual abuse, physical abuse, and neglect cases processed through a children's advocacy center. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 6, 260-273. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1080%2F19361521.2013.836586>
- Henriksen, J.-O. (1994). Eksistensialfilosofi, hermeneutikk og teologi. I J. O. Henriksen (Red.), *Tegn, tekst og tolk* (s. 184-204). Universitetsforlaget AS.
- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? : Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg. utg.). Cappelen Damm akademisk.
- Jahre, H.-P. (2015). Bruk av tidligere avgitte forklaringer. I R. Aarli, M. A. Hedlund & S. E. Jebens (Red.), *Bevis i straffesaker: Utvalgte emner* (s. 257-307). Gyldendal Juridisk

- Jebens, S. E. (2004). *Menneskerettigheter i straffeprosessen*. Cappelen akademisk forlaget.
- Jerkø, M. (2017). *Bevisvurderingens rettslige rammer : bevisetema, bevisbyrde, beviskrav*. Universitetsforlaget.
- Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2021). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (6. utg.). Abstrakt
- Johansson, S., Stefansen, K., Bakketeig, E. & Kaldal, A. (2017). Implementing the Nordic Barnahus Model: Characteristics and Local Adaptions. I S. Johansson, K. Stefansen, E. Bakketeig & A. Kaldal (Red.), *Collaborating Against Child Abuse : Exploring the Nordic Barnahus Model* (s. 1-31). Palgrave Macmillan.
- Justis- og beredskapsdepartement, P. L. (2014-2015). *Endringer i straffeprosessloven (avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner)*. Justis- og beredskapsdepartement. <https://www.regjeringen.no/contentassets/cfc370518c96405d868eff0bb67a0633/no/pdfs/rp201420150112000dddpdfs.pdf>
- Kjelby, G. J. (2017). Bevisrettens grunnprinsipper og hovedregler i straffesaker,. I R. Aarli, Hedlund & S. E. Jebens (Red.), *Bevis i straffesaker: utvalgte emner* (s. 79-153). Gyldendal Akademiske
- Kjelby, G. J. (2019). Påtalemyndighetens skrivebord er strafferettspleiens sentrum II. K. E. Sæther, K. A. Kvande, R. Torgersen & U. Stridbeck (Red.), *Straff og frihet: Til vern om den liberale rettsstat. Festskrift til Tor-Aksel Busch*. (s. 423-434). Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Kjelby, G. J. (2023). *Påtalerett* (3. utgave. utg.). Cappelen Damm akademisk.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg. utg.). Gyldendal akademisk.
- La Rooy, D. J., Lamb, M. E. & Pipe, M. E. (2009). Repeated interviewing: A critical evaluation of the risks and potential benefits. I M. Connell & K. Kuehne (Red.), *The Evaluation of child sexual abuse allegations : a comprehensive guide to assessment and testimony* (s. 327-365). Wiley.
- Landberg, Å., Kaldal, A. & Eriksson, M. (2023). Paths of disclosure – The process of sharing experiences of child sexual abuse. *Children & society*, 37(5), 1535-1554. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/chso.12710>
- Landström, S., Ask, K., Sommar, C. & Willén, R. (2015). Children's testimony and the emotional victim effect. *Legal and Criminological Psychology*, 20(2), 365-383. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/lcrp.12036>
- Langballe, Å. (2007). Forholdet mellom frie og spontane beretninger fra barn i dommeravhør, og påliteligheten i barnets utsagn. *Tidsskrift for norsk psykologforening* 7: 2007, 868-877. <https://psykologtidsskriftet.no/fagartikkel/2007/07/forholdet-mellom-frie-og-spontane-beretninger-fra-barn-i-dommeravhor-og> (Tidsskrift for Norsk Psykologforening)
- Langballe, Å. (2011). *Den dialogiske barnesamtalen: Hvordan snakke med barn om sensitive temaer*. NKVTS. <https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/08/den-dialogiske-barnesamtalen-hvordan-snakke.pdf>
- Langballe, Å. & Davik, T. (2017). Sequential interviews with preschool children in Norwegian barnahus. *Collaborating against child abuse: Exploring the Nordic barnahus model*, 165-183. https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-58388-4_8
- Lange-Nilsen, T. (2008a). Rettspraksis om seksuelt misbruk av mindreårige. I S. Eskeland & A. Bratholm (Red.), *Justismord og rettssikkerhet* (s. 226-276). Universitetsforlaget.
- Lange-Nilsen, T. (2008b). Saker om seksuelt misbruk av mindreårige. I S. Eskeland & A. Bratholm (Red.), *Justismord og rettssikkerhet* (s. 95-148). Universitetsforlaget.
- Larsson, A. S. & Sjöberg, R. L. (2022). *Barnförhör : att få vetenskap och juridik att fungera i praktiken*. Studentlitteratur AB.
- Leander, L. (2010). Police interviews with child sexual abuse victims: Patterns of reporting, avoidance and denial. *Child abuse & neglect*, 34(3), 192-205. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2009.09.011>
- Leander, L., Granhag, P. A. & Christianson, S. Å. (2005). Children exposed to obscene phone calls: What they remember and tell. *Child Abuse Negl*, 29(8), 871-888. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2004.12.012>

- Lie, N. E. (2019). *Parts og vitneavhør- i straffesaker og sivile saker* (2. utgave utg.). Cappelen Damm akademiske
- London, K., Bruck, M., Ceci, S. J. & Shuman, D. W. (2005). Disclosure of child sexual abuse: What does the research tell us about the way that children tell? *Psychology, Public Policy, and Law*, 11(1), 194-226. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1037/1076-8971.11.1.194>
- Magnussen, S. (2017). *Vitnep psykologi 2.0*. Abstrakt forlag.
- Malloy, L. C., La Rooy, D. J., Lamb, M. E. & Katz, C. (2011). Developmentally Sensitive Interviewing for Legal Purposes. I M. E. Lamb, D. J. La Rooy, L. C. Malloy & C. Katz (Red.), *Children's testimony : A Handbook of Psychological Research and Forensic Practice* (2. utg., s. 1-15). Wiley-Blackwell.
- Malloy, L. C., Mitchell, E. B., Block, S., Quas, J. A. & Goodman, G. S. (2007). Children`s Eyewitness Memory: Balancing Children`s Needs and Defendant`s Rights When Seeking the Truth. I R. C. Lindsay & M. P. Toglia (Red.), *The Handbook of eyewitness psychology : Vol. 2 : Memory for people* (2. utg., s. 545-577). Lawrence Erlbaum.
- Martschuk, N., Cashmore, J., Hoff, S., Parkinson, P., Goodman-Delahunty, J., Shackel, R., Cowdery, N. & Powell, M. B. (2024). The importance of consistency in complainants' evidence in the decision to prosecute child sexual abuse cases. *Child abuse & neglect*, 158(107095). <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2024.107095>
- Melinder, A. (2004). *Perspectives on children as witnesses* [Psykologisk insittutt, Universitet i Oslo]. [https://bibliotek.buudir.no/BUF/101/Perspectives on children as witnesses.pdf](https://bibliotek.buudir.no/BUF/101/Perspectives_on_children_as_witnesses.pdf)
- Melinder, A. (2011). Gjentatte avhør: Flere forhold har betydning for påliteligheten i barns utsagn. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 48(11). <https://psykologtidsskriftet.no/fagartikkel/2011/11/gjentatte-avhor-flere-forhold-har-betydning-paliteligheten-i-barns-utsagn>
- Melinder, A. (2015). Vitnebevisets psykologiske fallgruver. I R. Aarli, M. A. Hedlund & S. E. Jebens (Red.), *Bevis i straffesaker: Utvalgte emner* (s. 481-505). Gyldendal Juridisk.
- Melinder, A. (2022). *Sakkyndighetsarbeid : innføring for psykologer og psykiatere* (2. utgave. utg.). Universitetsforlaget.
- Melinder, A., Goodman, G. S., Eilertsen, D. E. & Magnussen, S. (2004). Beliefs about child witnesses: A survey of professionals. *Psychology, Crime & Law*, 10(4), 347-365. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/10683160310001618717>
- Melinder, A. & Magnussen, S. (2003). Barn som vitner: En gjennomgang av nyere forskning. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 40, 204-217.
- Menneskerettsloven. (1999). *Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett* (LOV-1999-05-21-30). Justis- og beredskapsdepartementet. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30/KAPITTEL_2#KAPITTEL_2
- Møse, E. (2002). *Menneskerettigheter*. Cappelen akademisk forlag.
- Neumann, C. B. & Neumann, I. B. (2023). *Forskeren i forskningsprosessen* (2. utgave. utg.). Cappelen Damm akademisk.
- NOU 2016:24. (2016). *Ny straffeprosesslov*. Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/6fe1d875248042b4a09b43b85aa46832/no/pdfs/nou201620160024000dddpdfs.pdf>
- Politidirektoratet. (2024). *Statens barnehus Årsrapport 2023*. Politidirektoratet. <https://www.politiet.no/globalassets/tall-og-fakta/statens-barnehus/arsrapport-for-statens-barnehus-2023.pdf>
- Politi høgskolen. (2019a, 31 januar). *Utdanning for politiets påtalejurister - Trinn 1*. <https://www.politihøgskolen.no/etter-videreutdanning/jurister-i-politiet/utdanning-for-politiets-patalejurister/>
- Politi høgskolen. (2019b, 11.11.19). *Videreutdanning for påtalejurister i ledelse av tilrettelagte avhør*. Politihøgskolen. <https://www.politihøgskolen.no/etter-videreutdanning/jurister-i-politiet/patalejurister-ledelse-tilrettelagte-avhor/>

- Påtaleinstruksen. (1985). *Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten* (FOR-1985-06-28-1679). Justis- og beredskapsdepartementet. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1985-06-28-1679>
- Rachlew, A. (2023, 16.03.23). *Påtalemyndigheten mangler metodikk for vurdering av bevis*. Juristen. <https://juristen.no/nyheter/2023/03/patalemyndigheten-mangler-metodikk-vurdering-av-bevis>
- Ridley, A. M. (2013). Suggestibility: A History and Introduction. I A. M. Ridley, F. Gabbert & D. J. La Rooy (Red.), *Suggestibility in legal contexts : psychological research and forensic implications* (s. 1-21). Wiley-Blackwell.
- Riksadvokaten. (1994). *Riksadvokatens gjennomgang av den såkalte Bjugn-saken*. Riksadvokaten
- Riksadvokaten. (2013). *Avhørsmetodikk i politiet*. Riksadvokaten. <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2017/10/Avh%C3%B8rsmetodikk-i-Politiet-med-vedlegg.pdf>
- Riksadvokaten. (2015). *Tilrettelagte avhør- direktiver og retningslinjer* (2015/00483-019) [Retningslinjer]. Riksadvokaten. <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2019/03/tilrettelagte-avh%C3%B8r-Direktiver-og-retningslinjer-21102015.pdf>
- Riksadvokaten. (2017). *Etsike retningslinjer for medarbeider i påtalemyndigheten* (2/2017) [Rundskriv]. Riksadvokaten. <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2017/09/Rundskriv-2017-2-Etsike-retningslinjer-for-medarbeidere-i-p%C3%A5talemyndigheten.pdf>
- Riksadvokaten. (2018). *Kvalitetskrav til straffesaksbehandlingen i politiet og ved statsadvokatembetene mv (Kvalitetsrundskrivet)* (3/2018) [Rundskriv]. Riksadvokaten <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2019/02/Kvalitetsrundskrivet-revidert-februar-19.pdf>
- Riksadvokaten. (2020). *Statsadvokatenes kvalitetsundersøkelse 2020: Prioriterte voldtekstsaker* (1/2020). Riksadvokaten <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2020/06/Nasjonal-rapport-Kvalitetsunders.pdf>
- Riksadvokaten. (2021a). *Gjennomgang av anmeldte overgrepssaker i barnehager. Undersøkelse av kvaliteten på etterforskningen og påtalearbeidet, herunder tilrettelagte avhør av barna* (1/2021) [Skrifteserie]. Riksadvokaten <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2021/03/RA-skriftserie-1-2021-Gjennomgang-so-barnehager.pdf>
- Riksadvokaten. (2021b). *Riksadvokatens forventninger til rollen som påtalefaglig etterforsningsleder* (82) [Brev av 16.09.21]. Riksadvokaten. <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2021/09/RA-om-rollen-som-p%C3%A5talefaglig-etterforsningsleder.pdf>
- Riksadvokaten. (2024). *Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2024* (1/2024) [Rundskriv]. Riksadvokaten. <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2024/02/M%C3%A5l-og-prioriteringer-2024.pdf>
- Rui, J. P. (2014). Straffeprosessen i perspektiv. *Jussens venner*, 49(6), 382-443. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3126-2014-06-02>
- Rønbeck, K. & Backe-Hansen, E. (1994). Kan vi stole på barn som forteller om overgrep? . I H. Haugsgjerd (Red.), *Hva skal vi tro? Etter Bjugn-saken* (s. 26-46). Aschehoug & co.
- Rønneberg, A. L. (2023). *Avhør av barn og særlig sårbare voksne i straffesaker : med særlig vekt på tilrettelagte avhør*. Universitetsforlaget.
- Silverman, D., Sjösten, L. & Norén, N. (2010). *En mycket kortfattad, ganska intressant och någorlunda billig bok om kvalitativ forskning*. Studentlitteratur.
- Skilbrei, M.-L. (2019). *Kvalitative metoder: Planlegging, gjennomføring og etisk refleksjon*. Fagbokforlaget.
- Steine, I. M., Winje, D., Nordhus, I. H., Milde, A. M., Bjorvatn, B., Grønli, J. & Pallesen, S. (2016). Langvarig taushet om seksuelle overgrep. Prediktorer og korrelater hos voksne som opplevde seksuelle overgrep som barn. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 55(11), 888-899. <https://psykologtidsskriftet.no/vitenskapelig-artikkel/2016/11/langvarig-taushet-om-seksuelle-overgrep>

- Sternberg, K. J., Lamb, M. E., Hershkowitz, I., Yudilevitch, L., Orbach, Y., Esplin, P. W. & Hovav, M. (1997). Effects of introductory style on children's abilities to describe experiences of sexual abuse. *Child abuse & neglect*, 21(11), 1133-1146.
[https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(97\)00071-9](https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0145-2134(97)00071-9)
- Straffeprosessloven. (1981). *Lov om rettergangsmåten i straffesaker* (LOV-1989-05-22-25). Justis- og beredskapsdepartementet. <https://lovdata.no/pro/NL/lov/1981-05-22-25>
- Strömwall, L. A., Ask, K., Granhag, P. A. & Landström, S. (2021). Rättspsykologins tillämpningar. I P. A. Granhag, L. A. Strömwall, K. Ask & S. Landström (Red.), *Handbok i rättspsykologi* (Andra upplagan. utg., s. 464-479). Liber.
- Thaagard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitative metoder* (5. utg.). Fagbokforlaget
- Tilrettelagt avhør. (2015). *Forskrift om avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner* (FOR-2015-09-24-1098). Justis- og beredskapsdepartementet.
<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2015-09-24-1098>
- Tjora, A. (2018). *Viten skapt*. Cappelen Damm AS.
- Tjora, A. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (4. utg.). Gyldendal.
- Vrij, A. (2002). Deception in Children: A Literature Review and Implications for Children's Testimony. I H. L. Westcott, G. M. Davies & R. Bull (Red.), *Children's testimony : a handbook of psychological research and forensic practice* (s. 175-195). John Wiley.
- Walsh, W. A., Jones, L. M., Cross, T. P. & Lippert, T. (2010). Prosecuting child sexual abuse: The importance of evidence type. *Crime & Delinquency*, 56(3), 436-454.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1177/0011128708320484>
- Wessel, E. M. (2023). *En kort introduksjon til vitnepsykologi*. Fagbokforlaget.
- Øyen, Ø. (2022). *Straffeprosess* (3. utg.). Fagbokforlaget.
- Aall, J. (2015). Uskyldpresumpsjonen og beviskravet i straffesaker. I R. Aarli, M.-A. Hedlund & S. E. Jebens (Red.), *Bevis i straffesaker: Utvalgte emner* (s. 457-481). Gyldendal juridisk.

Vedlegg

Vedlegg 1

Retningslinjer for aldersriktige spørsmål i avhør

Alder	Hvem	Hva	Hvor	Hvordan	Når	# Ganger	Omstendighet
3	Rosa	Rosa	Grått				
4	Rosa	Rosa	Rosa	Grått			
5 - 6	Rosa	Rosa	Rosa	Rosa	Grått		
7 - 8	Rosa	Rosa	Rosa	Rosa	Rosa	Grått	
9 - 10	Rosa	Rosa	Rosa	Rosa	Rosa	Rosa	Grått
11 +	Rosa	Rosa	Rosa	Rosa	Rosa	Rosa	Rosa

Rosa viser at et vanlig barn KAN være i stand til å svare på denne typen spørsmål.

Grått viser at NOEN barn KAN ha kapasitet til å svare på denne typen spørsmål.

Intervjuguide

Innledning

- **Takke for at informanten deltar**
- **Presentasjon av meg selv, prosjektet og intervjuet**
- **Fortelle om:**
 - Anonymitet og frivillighet
 - Hvordan dataene dokumenteres og behandles
 - At intervjuet ikke skal inneholde informasjon som er taushetsbelagt
 - Estimert varighet på intervjuet
 - Undersøke om informanten har spørsmål til prosjektet, intervjuet, informasjonsskrivet eller samtykkeskjema

Påtalejuristen sin bakgrunn:

- **Hvor lenge har du jobbet som påtalejurist?**
- **Hvor lenge har du jobbet med å lede tilrettelagte avhør?**
- **Når tok du studiet videreutdanning for påtalejurister i ledelse av tilrettelagte avhør ved Politihøgskolen?**
- **Har du annen relevant utdanning?**
- **Hvor mange tilrettelagte avhør har du vært avhørsleder for etter endt utdanning?**
- **Hvor mange tilrettelagte avhør med krevende bevissituasjon, dvs saker der det mangler andre bevis, har du vært avhørsleder for etter endt utdanning?**
- **Fortell om grunnen til at du valgte å ta videreutdanningen**

Rollen som avhørsleder:

- **Fortell om utfordringer/dilemmaer i rollen som avhørsleder med tanke på den kunnskapen du har tilegnet deg gjennom utdanningen ved Politihøgskolen**
 - I møte med andre parter/ i retten
 - Fortell om måten du bruker kunnskapen fra utdanningen på
 - Bruk eksempler

Barn og påvirkningsfaktorer:

- **Fortell om de tankene du har rundt hva som påvirker det et barn forteller i avhør**
 - Bruke eksempler underveis

- Bruke den siste saken de hadde
- På hvilket faglig grunnlag tar du beslutningene dine?
- Fortelle om måten du tenkte om det før du tok studiet
 - Har det endret seg etter avhørslederutdanningen ved Politihøgskolen?
- Fortell om:
 - Måten du vektlegger informasjon som fremkommer i forkant av det tilrettelagete avhøret
 - Hva legger du vekt på da?
 - Hvilken informasjon tenker du er relevant å samle inn i forkant av avhøret?
 - På hvilken måte er det viktig i din vurdering av barnets forklaring?
 - Fortell om måten tidsfristene de tilrettelagte avhørene har påvirker dette
 - Fortell om tanker du gjør deg rundt hvor informasjonen kommer fra
 - Tanker du gjør deg rundt relasjon mellom fornærmede og mistenkte, og påvirkningen av det
 - Det du legger i begrepet suggestibilitet
 - Hvordan påvirker det vurderingen din av det barnet forteller?
 - Tanker du har rundt påvirkning av:
 - Barnets alder og kjønn
 - Kulturelle betingelser
 - Barnets forståelse rundt det den blir spurt om (seksualitet, vold, osv.)
 - Strukturen i familien til barnet (Patriarkalsk, dårlig kommunikasjon)
 - Indre barrierer hos barnet
 - Måten du vektlegger gjennomføring av avhøret
 - Hva er du oppmerksom på da?
 - Hvordan vurderer du avhørmetodikken?
 - Hvordan vurderer du avhører sin egnethet, og hva det har å si for saken
 - Hvordan vurderer du spørsmållstillingen fra avhører?

Bevisvurdering:

- **Fortell om metoden du bruker i bevisvurderingen av et tilrettelagt avhør i saker der det er mangel på andre bevis**
 - Bruke eksempler
 - Bruke den siste saken de hadde
 - Fortell om det som er typisk i sakene
 - Hva er problemstillingene
 - Fortell om måten du ville brukt kunnskapen du sitter på i retten
 - Fortell om eventuelle utfordringer ved det
 - Fortelle om måten du tenkte om det før du tok studiet

- Har det endret seg etter avhørslederutdanningen ved Politihøgskolen?
- Flere saker som hadde gått til tiltale eller blitt henlagt?
 - Fortell om grunnen og bruk eksempler
- Hva vektlegger du i din bevisvurdering?
- Fortell om utfordringer du opplever knyttet til bevisvurdering av et tilrettelagt avhør
- Fortell om ganger du har vært i tvil
 - Fortell om det som har vært utfordringene da
 - Hva har du du vektlagt i vurderingen din?
- Fortell om bruk av hypoteser
- Fortell om bruk av sakkyndighet
 - Kom med et eksempel på en gang du har brukt det
- Fortell om bruk av supplerende avhør
 - Kom med et eksempel på en gang du har brukt det

Mulige feilkilder

Fortell om feilkilder ved gjennomføring av TA som du er mer observant på etter endt utdanning

- Måter barn forklarer seg på?
- Ledende spørsmål?
- Påvirkning

Fortell om svakheter ved metoden som du har blitt bevisst på gjennom utdanningen

Troverdighet og pålitelighet

- **Fortell om det du legger i begrepet troverdighet**
 - Hvordan bruker du det i din vurdering av barnets forklaring
 - Hvordan bruker du dette i retten?
 - Kom med et eksempel
 - Har det endret seg etter utdanningen?
- **Fortell om det du legger i begrepet pålitelighet**
 - Hvordan bruker du det i din vurdering av barnets forklaring
 - Hvordan bruker du dette i retten?
 - Kom med et eksempel
 - Har det endret seg etter utdanningen?

Avslutning:

- **Er det noe du opplever at du ikke har blitt spurt om og som er relevant i din vurdering av tilrettelagte avhør?**

Vil du delta i forskningsprosjektet mitt?

Formålet med prosjektet

Dette er et spørsmål til deg om du vil delta i et forskningsprosjekt, herunder min masteroppgave i erfaringsbasert master i etterforskning ved Politihøgskolen. Ved å signere på dette skjema sier du ja til å delta i studien. Samtykket kan på hvilket som helst tidspunkt trekkes.

Påtalejuristene i politiet leder de tilrettelagte avhørene som tas av barn i straffesaker. Formålet med oppgaven er å undersøke bevisvurderingene som foretas i forbindelse med et tilrettelagt avhør. Bevisvurdering har visse kriterier, men beror seg ofte ut på en subjektiv vurdering av den enkelte påtalejurist. Jeg ønsker derfor å utforske på hvilke måte en påtalejurist vurderer et tilrettelagt avhør, herunder hva som blir vektlagt og hvorfor.

Undersøkelsen vil begrense seg til tilrettelagte avhør barn mellom 6-14 år, og ikke førskolebarn der det tas sekvensielle avhør.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får denne forespørselen fordi du er påtalejurist som leder tilrettelagte avhør i ditt distrikt. I tillegg har du videreutdanning for påtalejurister i ledelse av tilrettelagte avhør, noe som har relevans for min masteroppgave. Ditt distrikt er tilfeldig valgt ut i undersøkelsen, og du har blitt forespurt via nærmeste leder. Jeg kommer til å foreta åtte intervjuer som en del av oppgaven min, og du er en av de jeg ønsker å intervju.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Det er Politihøgskolen som er ansvarlig for personopplysningene som behandles i prosjektet, men det er kun jeg som vil ha tilgang til dem.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg. Hvis du velger å trekke deg vil alt innsamlet materiale slettes.

Hva innebærer det for deg å delta?

Datainnsamlingen i oppgaven min vil bli samlet inn ved et semistrukturert intervju. Intervjuet forgår på bakgrunn av en forhåndsplanlagt intervjuguide med åpne spørsmål.

Intervjuet vil bli tatt opp på lyd, som så blir transkribert og deretter blir lydopptaket slettet.

Lydopptaket, transkripsjonen og eventuell annen dokumentasjon vil bli oppbevart på kryptert minnepinne, i et låst skap, så ingen andre skal få tilgang til materialet. Dette for å ivareta ditt personvern.

Alle opplysningene om deg vil bli anonymisert i masteroppgaven. De vil også bli anonymisert ved eventuelle publiseringer i senere tid. Opplysningene som eventuelt vil fremkomme i oppgaven er tidspunkt for utdanning og hvor lenge du har jobbet med å lede tilrettelagte avhør. Opplysningene vil likevel bli presenterte så de ikke er identifiserbare.

Prosjektet skal etter planen avsluttes 15 november 2024. Etter det skal masteroppgaven vurderes av en sensor, og deretter forsvares muntlig. Når eksamen er slutført, vil all innsamlet materialet bli slettet.

Selve masteroppgaven vil være tilgjengelig for de som ønsker å lese den.

Intervjuet vil vare rundt 1-1 1/2 time. Jeg vil være fleksibel med tanke på dato og tidspunkt. Du trenger ikke tenke på reisevei da jeg tilrettelegger for det.

Ivaretagelse av tredjepart

I intervjuet vil jeg ha fokus på dine opplevelser og erfaringer i det å lede et tilrettelagt avhør. For å ivareta taushetsplikten ber jeg deg ikke utlevere sensitiv informasjon om barna, eller barnas foresatte, når det brukes eksempler fra reelle straffesaker. Det samme gjelder den mistenkte eller siktede i saken.

Kort om personvern

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har gjort rede for i dette skrevet. Jeg behandler personopplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det vil lages kodenavn på hver enkelt deltager og listen over deltagere vil oppbevares på en kryptert minnepinne i et låst skap. Deltagerlisten vil bli oppbevart adskilt fra annet innsamlet materialet.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Jeg behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Politihøgskolen har personverntjenestene ved Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør, vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Med vennlig hilsen

Maria Bruun Hernes, mahern@phs.no / 48254402

Spørsmål

Hvis du har spørsmål eller vil utøve dine rettigheter, ta kontakt med Politihøgskolen.

Hvis du har spørsmål knyttet til Sikts vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt på e-post: personverntjenester@sikt.no, eller på telefon: 73 98 40 40.

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om erfaringsbasert master i etterforskning ved Politihøgskolen og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

[Meldeskjema](#) / [Erfaringsbasert master i etterforskning ved Politihøgskolen](#) / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

 Skriv ut

 24.04.2024 ▾

Referansenummer

548709

VurderingstypeAutomatisk **Dato**

24.04.2024

Tittel

Erfaringsbasert master i etterforskning ved Politihøgskolen

Behandlingsansvarlig institusjon

Politihøgskolen

Prosjektansvarlig

Kristina Kepinska Jakobsen

Student

Maria Bruun Hernes

Prosjektperiode

20.05.2024 - 15.01.2025

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 15.01.2025.

[Meldeskjema](#)

Grunnlag for automatisk vurdering

Meldeskjemaet har fått en automatisk vurdering. Det vil si at vurderingen er foretatt maskinelt, basert på informasjonen som er fylt inn i meldeskjemaet. Kun behandling av personopplysninger med lav personvernulempe og risiko får automatisk vurdering. Sentrale kriterier er:

- De registrerte er over 15 år
- Behandlingen omfatter ikke særlige kategorier personopplysninger;
 - Rasemessig eller etnisk opprinnelse
 - Politisk, religiøs eller filosofisk overbevisning
 - Fagforeningsmedlemskap
 - Genetiske data
 - Biometriske data for å entydig identifisere et individ
 - Helseopplysninger
 - Seksuelle forhold eller seksuell orientering
- Behandlingen omfatter ikke opplysninger om straffedommer og lovovertridelser
- Personopplysningene skal ikke behandles utenfor EU/EØS-området, og ingen som befinner seg utenfor EU/EØS skal ha tilgang til personopplysningene
- De registrerte mottar informasjon på forhånd om behandlingen av personopplysningene.

Informasjon til de registrerte (utvalgene) om behandlingen må inneholde

- Den behandlingsansvarliges identitet og kontaktopplysninger
- Kontaktopplysninger til personvernombudet (hvis relevant)
- Formålet med behandlingen av personopplysningene
- Det vitenskapelige formålet (formålet med studien)
- Det lovlige grunnlaget for behandlingen av personopplysningene
- Hvilke personopplysninger som vil bli behandlet, og hvordan de samles inn, eller hvor de hentes fra
- Hvem som vil få tilgang til personopplysningene (kategorier mottakere)
- Hvor lenge personopplysningene vil bli behandlet
- Retten til å trekke samtykket tilbake og øvrige rettigheter

Vi anbefaler å bruke vår [mal til informasjonsskriv](#).

Informasjonssikkerhet

Du må behandle personopplysningene i tråd med retningslinjene for informasjonssikkerhet og lagringsguider ved behandlingsansvarlig institusjon. Institusjonen er ansvarlig for at vilkårene for personvernforordningen artikkel 5.1. d) riktighet, 5. 1. f) integritet og konfidensialitet, og 32 sikkerhet er oppfylt.

